

Λόγος διαλαμβάνων περί τῆς τῶν ἀθέων Ἀβάρων τε καὶ Περσῶν κατὰ τῆς θεοφυλάκτου πόλεως <μανιώδους κινήσεως> καὶ ὅπως φιλανθρωπία θεοῦ διὰ τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου ἐρρύσθη ἀναχωρησάντων αὐτῶν μετ' αἰσχύνης πολλῆς.¹

e codice Athoo Graeco monasterii Pantocratoris 26 (Lambros),
fol. 127^v-139^r, 140^v-141^r, 142^v-144^v

1. Wie einst der Judenkönig Achaz so wurde auch Konstantinopel von zwei Feinden angegriffen².

Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην οἱ τε γηγενεῖς καὶ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων³, ὅσα ἐποίησεν ἡμῖν διὰ τῆς θεομήτορος μεγαλειᾶ ὁ τῶν δυνάμεων ἰ κύριος⁴. Διηγῆσομαι δὲ οὐχ ἅπασαν, f. 128 ὡς γέγονε, τὴν τῶν πραγμάτων ἀκρίβειαν (αὕτη γὰρ καὶ τοὺς ἄγαν σοφοὺς ὑπερβέβηκεν), ἀλλ' ὡς ἔχω δυνάμεως συμμετρομένου τοῦ λόγου τῇ συντομίᾳ τῆς φράσεως. Πάλαι μὲν κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ ἐπεστράτευσεν Συρία καὶ Σαμαρεία, ὧν ἦρχον Ῥασῶν μὲν ἐν Δαμασκῶ ἐν δὲ τῇ Σαμαρείᾳ ὁ τοῦ Ῥομελίου υἱὸς⁵ ἄρχοντες ἐθνῶν προσοίκων μὲν τῆς γῆς Ἰούδα, τῇ δὲ γειτνιάσει καὶ τῇ βραχύτητι τῆς ἀρχῆς⁶ εἰκότως εὐκαταφρόνητοι· ἀλλ' ὅμως ἐξέστη ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀχάζ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὃν τρόπον ἐν δρυμῶ ξύλον σαλεύεται⁷, καθάπερ φησὶ Ἡσαΐας. Κατὰ δὲ ταύτης τῆς μεγαλοπόλεως καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ θεοφίλως βασιλεύοντος Ἡρακλείου⁸ Χαλδαῖοί τε καὶ Ἀσσύριοι⁹ οἱ τῶν

¹ Vorlage: Anfang von Kapitel I (nach MAKK) = S. 298, 1-4 (nach STERNBACH). Französische Übersetzung: S. 9 (bei MAKK, *Traduction*).

² Vorlage: VI (MAKK) = S. 299, 40-300, 20 (STERNBACH). Übersetzung: S. 12-13 (MAKK).

³ Ἀκούσατε — ἀνθρώπων: Ps. 48, 2-3; vgl. GEORGIUS PISIDA, *Bellum Avaricum* (= GEORG. PIS., B. A.) 215 und (?) HESIODUS, *Theogonia* 184-185.

⁴ Siehe Is. 7, 7 und 48, 2.

⁵ Vgl. II Reg. 16, 5 und 7-9; Is. 7, 1-2.

⁶ Vgl. Is. 7, 8 (emendierter Text der Jerusalemer Bibel).

⁷ ἐξέστη — σαλεύεται: Is. 7, 2.

⁸ Herakleios der byzantinische Kaiser (610-641).

κατ' ἀνατολὴν ἔθνῶν βασιλεύοντες, τὸ ταχινὸν ἔθνος¹⁰ καὶ ἀπάνθρωπον καὶ ἐπὶ κακίᾳ καὶ ἰσχύϊ βεβοημένον καὶ κύων¹¹ ἄλλος βάρβαρος λυσσώδης καὶ μεμηνῶς ἀγρίων ἔθνῶν ἡγούμενος, ὅσα τε κατὰ ἄρκτον καὶ ὅσα μέρος οἰκοῦσι τῆς δύσεως, οὐκ ἐλάχιστα ἔθνη ἀλλόφυλα ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ, ὡς μικροῦ δεῖν τῇ θαλαττίᾳ ψάμμω¹² παρεικαζόμενα, ἦλθον, ἐπέστησαν, ἐκύκλωσαν γῆν τε καὶ θάλασσαν ὡς εἰ μέλισσαι κηρίον¹³.

2. Während der Abwesenheit des Kaisers bedrohte Sarbaraz die Kaiserstadt, indem er Chalkedon verwüstete¹⁴.

f. 128^v Καὶ βασιλεὺς μὲν ὁ ἡμέτερος ἐστρατήγει μέχρις εἰς χώραν μακρὰν τοῖς ἄπασαν τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων ἀνατολὴν λεηλατήσασι¹⁵. Χίμαιραν ἄλλην φαίη¹⁶ τις οὐ τρικέφαλον ἀλλὰ πολυκέφαλον· τὸν νῦν Βαβυλωνίων τύραννον Χοσρόην φημί τὸν δυσώνυμον, ᾧ¹⁷ καὶ τὸ ζῆν καὶ τὸ βασιλεύειν Περσῶν Χριστιανὸς βασιλεὺς ἐχαρίσατο¹⁸. Τοῦ βασιλείως, ὡσπερ εἴρηται, μὴ παρόντος, ἀλλὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Κωνσταντίνω¹⁹ τὴν πατρικὴν ζηλοῦντι πραότητα τὸν θρόνον

⁹ Solche alttestamentlichen Völkernamen bezeichnen hier (und weiter unten) die Perser des Sassanidenreiches.

¹⁰ Hab. 1, 6.

¹¹ Der Awarenhagan wird hier (und öfters weiter unten) pejorativ als Hund erwähnt.

¹² Apoc. 2, 8; vgl. Gen. 32, 13; GEORG. PIS., B. A. 174.

¹³ Ps. 117, 12; GEORG. PIS., B. A. 63-64; vgl. Is. 7, 18.

¹⁴ Vorlage: VII (ΜΑΚΚ) = S. 300, 20-36 (STERNBACH). Übersetzung: S. 13 (ΜΑΚΚ).

¹⁵ Nach dem Tode des Kaisers Maurikios (602) überfluteten die Perser nach und nach die Ostprovinzen des byzantinischen Reiches; Herakleios zog gegen sie. Vgl. STRATOS, *Byzantium* (vgl. Prélegomena, Anm. 14), I., S. 61-66, 103-117, 131-142, 151-172.

¹⁶ φαίην P.

¹⁷ δν P.

¹⁸ Der Perserkönig Chosroes II (590-628) floh vor dem Usurpator Baram in das byzantinische Reich und konnte mit Hilfe des Kaisers Maurikios seinen Thron zurückgewinnen (591).

¹⁹ Κωνσταντίν P.

λιπών τὸν βασιλείων²⁰, τοῦτον δὲ θεῶ καὶ τῇ παρθένῳ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τῇ πόλει πιστεύσας καὶ παραθέμενος· ἄλλ' ὁ μὲν Πέρσης ὁ Σαρβάραι, οὕτω γὰρ τὸν Ὀλοφέρνην²¹ τοῦτον καλοῦσιν οἱ Βαβυλώνιοι, ἅπαντα²² τὸν παρὰ Πέρσαις ἐπίλεκτον στρατὸν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἅμα ἵπποις καὶ ἄρμασι²³ τῇ γείτονι Καλχηδόνι²⁴ περιεκάθητο, ἐπεὶ περ αὐτῷ ὁ θεὸς εὐκαιρία τῆς θέσεως ἐκώλυσε τὴν διάβασιν τὸν καθ' ἡμᾶς Ἰορδάνην θέμενος πρὸ προσώπου²⁵ τῆς πόλεως, ὥστε κωλύειν τοῖς ἀπεριτιμήτοις τὴν καρδίαν²⁶ τὴν εἰσοδον. Πλὴν οὐδ' οὕτως ἐπέσχε τὴν κακίαν τοῦ ἄφρονος, ἀλλὰ καὶ λόγοις καὶ βουλαῖς καὶ στρατοῦ ἀποστολῇ σύμμαχος ἅμα τοῦ ἐκ τῆς δύσεως ἀνιόντος κατὰ τῆσδε ὥφθη τῆς πόλεως πάντα μὲν ἐμπίπτρων θεῖα τεμένη καὶ βασιλικά καταγῶγια καὶ ἰδιωτικὰ κτήματα ἀκατασχέτω τῷ θυμῷ καὶ ζεύσει τῇ ὀργῇ αὐτὴν τὴν βασιλίδα ἐμπιπρᾶν λογιζόμενος.

3. Der westliche Feind, der Awarenkhan führte seine Armee und Flotte gegen das neue Jerusalem²⁷.

Ὁ δὲ δυτικὸς ἐχθρὸς, τὸ μυσαρῶτατον ἔθνος ὃν Χαγάνον ὀνομάζουσι, αὐτῆς τῆς πόλεως ἐπὶ ἰσυχνάς ἡμέρας f. 129 ἐπέστη τοῖς τειχεσιν ἔθνη ἄγων μυρία γῆν καὶ θάλατταν τοῖς ὄπλοις πληρώσαντα. Τοῦ γὰρ ἀρχεκάκου²⁸ δαίμονος προαιρέσει ὑπάρχων γέννημα²⁹ καὶ πάσης τῆς κακίας αὐτοῦ δοχεῖον ὥσπερ τις ἀντίθεος γῆς τε καὶ θαλάσσης ἔχειν τὸ κράτος οἰόμενος ἔθετο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ

²⁰ Der älteste Sohn des Herakleios "Heraclius Novus Constantinus" war seit 613 Mitkaiser.

²¹ *Iudith* 2, 4 ff.

²² ἅπαν P.:

²³ Vgl. *Ex.* 14, 23.

²⁴ Kalchedon (heute Kadiköy) liegt am asiatischen Ufer des Bosphorus Konstantinopel gegenüber.

²⁵ Vgl. *Jos.* 4, 7 und (?) *Luc.* 10, 1.

²⁶ *Ier.* 9, 25; *Act. Apost.* 7, 51.

²⁷ Vorlage: VIII = S. 300, 37-301, 9. Übersetzung: S. 13-14.

²⁸ ἀρχεκάκου P.

²⁹ Vgl. (?) *Matth.* 3, 7.

ἡ γλῶσσα αὐτοῦ διήλθεν ἕως τῆς γῆς, ὡς ὡὰ καταλελειμμένα τὸν λαὸν κυρίου ἄραι³⁰ διανοούμενος. "Ὅθεν τὴν μὲν θάλασσαν ληστρικοῖς ἐχείρωσε σκεύεσι, τὴν δὲ γῆν ἐπλήρωσεν ἰπέων τε καὶ πεζῶν ταύτην πανταχόθεν τὴν νέαν Ἱερουσαλήμ, τὴν ἡμετέραν λέγω πόλιν, πορθῆσαι βουλόμενος. Τί δὲ ἄρα ἦν τὸ εἰς τοσαύτην αὐτὸν ἐκαύσαν ἀπόνοιαν καὶ τούτῳ τὸν λογισμὸν ἐκβαλόν³¹;

4. Die sträflichen Sünden der Christen und die böartige Unersättlichkeit des Khagans³².

Ἐρῶ πρῶτον τὸ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων³³ πολυμερές τε καὶ πολύτροπον καὶ ὅτι ἀναξίως τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ³⁴ πολιτευόμεθα δάκνοντες ἀλλήλους καὶ κατεσθίοντες³⁵ καὶ πᾶν εἶδος κακίας³⁶ πράττειν ἐπιτηδεύοντες³⁷, δεύτερον δὲ τὸ τοῦ παλαμναίου ἀπληστόν τε καὶ φιλοχρήματον καὶ τὸ μηδὲν³⁸ εἶναι τὸ κορέσαι τὴν βδέλλαν ταύτην δυνηθὲν³⁹ ἢ δυνάμενον⁴⁰. Φυγὰς γὰρ ὁ τοῦτον κατὰ σάρκα (ὡς μὴ ὄφελεν)⁴¹ γεννήσας ἐκ γῆς ἀλλοτρίας⁴² ὡσπερ τις λύμη θεήλατος, ἐν ἧ κατοικεῖ⁴³ γῆ τὸ ἔθνος, ἐπισκήψας⁴⁴ τοῖς ἔμπροσθεν βασιλεύσασι Ῥωμαίων⁴⁵ προσέθετο. Οἱ δὲ ὡσπερ⁴⁶ αὐτομόλῳ χρησάμενοι⁴⁷ | γυμνὸν ὄντα

f. 129^v

³⁰ ὡς ὡὰ — ἄραι: vgl. *Is.* 10, 14.

³¹ ἐκβαλόν P.

³² Vorlage: IX = S. 301, 10-24. Übersetzung: S. 14.

³³ ἀμαρτημάτ[.] P.

³⁴ ἡμετέρων — ἐντολῶν: vgl. *Dan.* 3, 28-29.

³⁵ κατεσθίοντ[.] P. — Siehe *ad Gal.* 5, 15.

³⁶ κακία[.] P.

³⁷ ἐπιτηδεύ[.]τες P.

³⁸ μ[.]δὲν P.

³⁹ Vgl. *Prov.* 30, 15.

⁴⁰ δυνάμενο[.] P.

⁴¹ ὄφ[.]λεν P.

⁴² ἀλλ[.]τρίας P.

⁴³ κατ[.]κεῖ P.

⁴⁴ ἐπισκ[.]ψας P.

⁴⁵ Ῥωμαίω[.] P.

⁴⁶ ὡσπ[.] P.

⁴⁷ χρησάμεν[.] P.

ἠμφίασαν καὶ πεινῶντι τροφᾶς ἐχορήγησαν⁴⁸ ἀγνοήσαντες, οἷον κακὸν ἐκτήσαντο γείτονα καὶ οἷον τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ παρεδέξαντο ἐγκόλιον ὄλεθρον. Γίνεται δὲ τῆς τοῦ πατρὸς ἀρχῆς κληρονόμος καὶ διάδοχος ὁ ἐκείνου μὲν παῖς τούτου δὲ τοῦ κυνὸς ἀδελφὸς καθ' ἡλικίαν ὁ πρεσβύτερος⁴⁹. Εἶτα κατ' ὀλίγον ἐκ ληστρικής καὶ μαιφόνου γνώμης τὰ γειτονοῦντα ἔθνη εἰσεποίησαντό τε καὶ ἐδουλώσαντο καὶ κατὰ μικρὸν ἠϋξήθησάν τε καὶ ἐπληθύνθησαν καὶ τὴν γῆν ἐκείνην ἐπλήρωσαν⁵⁰ πλήθεισιν.

5. Treubrühiger Handstreich und ungenügsame Geldgier des nach seinem Bruder den Thron bestiegenden Khagans⁵¹.

“Ὅτε δὲ ἡ δολερὰ καὶ κακοῦργος ἀλώπηξ⁵² τῆς ἀδελφικῆς (ὡς μὴ ὄφελεν) τυρανίδος γέγονε διάδοχος, τίνα τρόπον αὐτίκα οὐκ ἐπενόησε καθ' ἡμῶν; Τί δ' αὖ πάλιν ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς οὐ πέπραχε τὴν ἐκείνου κακίαν κατευνάσαι βουλόμενος; Ποῖον εἶδος εὐεργεσίας εἰς τὸν κύνα τοῦτον οὐκ ἐπεδείξατο; Ἄλλ' ἡ κακία τοῦ θηρὸς τοῦδε ἔμενεν ἀμεθόδευτος καὶ οὐδὲν ἦν τὸ ἰσχύον ἢ τὸ δυνάμενον τὴν πονηρὰν αὐτοῦ καὶ βαρβαρικὴν μαλάξαι ψυχὴν. Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ἢ ἤκούσεν τὴν ὑπ' ἐκείνου τολμηθεῖσαν πρὸ καιρῶν ἀπάνθρωπον ἔφοδον, ὅτε ὁ πρῶος καὶ ἐπιεικῆς βασιλεὺς ἡμῶν πρὸς αὐτὸν ἐξελήλυθε διὰ τινὰς σπονδὰς καὶ

⁴⁸ Vgl. Matth. 25, 35-38. — Der Khagan Baian(os) floh mit seinem Awarenvolk vor den Türken durch die kaukasisch-pontische Steppe nach dem Mitteldonaubecken. Die Kaiser Iustinian I, Iustin II und Tiberios II Konstantinos behandelten ihn, als Föderaten Ostroms, manchmal freundlich und freigebig; vgl. S. SZADÉCKY-KARDOSS, *Die Quellen der Awarengeschichte, I.-III.*, in *Archaeologiai Értesítő*, 105 (1978), S. 78-90; 106 (1979), S. 94-11 und 231-243.

⁴⁹ Siehe Thérèse OLAJOS, *La chronologie de la dynastie avare de Baian*, in *Revue des études byzantines*, 34 (1976), S. 151-158.

⁵⁰ Gen. 1, 28.

⁵¹ Vorlage: X= S. 301, 24-302, 8. Übersetzung: S. 14-15.

⁵² Vgl. GEORG. PIS., B. A. 113-114.

f. 130

συνθήκας τοῦτον δεξιῶσασθαι ἐν τοῖς Μακροῖς Τείχεσι⁵³ πᾶσαν κελεύσας ἀκολουθεῖν αὐτῷ φιλοφροσύνης ἐπίνοιαν, δι' ἧς τὸν ἀνήμερον ἰκέεινον θῆρα τιθασσεῦσαι ᾤετο. Τὸν δὲ δόλον⁵⁴ τούτου τοῦ ὄφραως καὶ τὴν ἐπιβουλήν, ἣν εἰργάσατο, καὶ ὅσον ψυχῶν πλῆθος ἐξ ἀδοκίτου ἤρπασεν ἀνδρῶν ἅμα καὶ γυναικῶν γερόντων τε καὶ νηπίων⁵⁵ ἀναρίθμητον καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ γῆν δεσμεύσας ἀπήγαγεν⁵⁶, ἀγνοεῖ πάντως οὐδεὶς. Καὶ τὸ δὴ χαλεπὸν, ὅτι οὐ μέχρι τούτου ἔστη, ἀλλὰ ταύτην δὴ τὴν θεοφρούρητον πόλιν καὶ βασιλεύουσιν ἠπεῖλει καταστρέψαι, εἰ μὴ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ χρημάτων τε καὶ πραγμάτων, ὅσων ἐν βασιλείοις καὶ σκεύεσιν ἱεροῖς, καὶ ἰδιωτικῶν τὴν ἡμίσειαν μοῖραν κομίσαιτο· καὶ τὰ μὲν αὐτοῦ λέγειν τε καὶ ἱστορεῖν πάντα οὐκ εὔκαιρον. Εἴληφε δὲ ὅμως χρήματά τε καὶ πράγματα, ὅσα καὶ τὰς Βριάρεω χεῖρας ἐπλησαν⁵⁷ καὶ τὴν ὠμότητα ἂν μετέβαλον τοῦ Φαλάριδος⁵⁸. ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν Σολομώντειον ταύτην βδέλλαν ἐκόρεσαν, μείζονος δὲ μᾶλλον ἀπληστίας ὑπέκκαυμα τῷ κυνὶ ἢ τῶν χρημάτων ἐπίδοσις γέγονε. Ταῦτα ἐπὶ σπονδαῖς δῆθεν εἰρηνικαῖς κομισάμενος καὶ ὄρκους πατρίοις διὰ τῶν αὐτοῦ λογάδων τὰ τῆς εἰρήνης ἐπιστεύσατο⁵⁹. ἀλλ' οὐδὲ ὄρκος ὁ πάτριος οὐδὲ ἡ τῶν τοσοῦτων χρημάτων ἐπίδοσις οὐδὲ ἡ τοῦ βασιλεως δεξιῶσις οὐκ ἄλλο οὐδὲν τὴν τούτου κακίαν μαλάξαι ἴσχυσεν.

⁵³ Die "Langen Mauern" bildeten die äußere Verteidigungslinie von Konstantinopel. Dieses Festungswerk dehnte sich von Selymbria (heute Silivri) bis zum Schwarzen Meer; vgl. R. JANIN, *Constantinople byzantine. Développement urbain et répertoire topographique* (= *Archives de l'Orient Chrétien*, 4A), Paris, 1964, S. 261-263.

⁵⁴ Vgl. (?) GEORG. PIS., B. A. 118.

⁵⁵ Vgl. (?) *Esth.* 3, 13f.

⁵⁶ Die awarische Übrumpelung behandelte zuletzt eingehend POHL, *Die Awaren* (vgl. Einleitung, Anm. 14), S. 245-247, 424-425.

⁵⁷ Briareos personifiziert hier mit seinem hundert Händen (und fünfzig Köpfen) die Unersättlichkeit.

⁵⁸ Phalaris war der Herr von Akragas (in Sizilien) ca. 570-554 v. Chr. Er galt als Prototyp des grausamen Tyrannen.

⁵⁹ Vgl. S. SZÁDECZKY-KARDOSS, *Die Quellen der Awarengeschichte IX.*, in *Archaeologiai Értesítő*, 113 (1986), S. 104-112.

6. Als Herakleios gegen Persien zog, traf der Khagan Kriegsvorbereitungen⁶⁰.

Ἄλλ' ὅτε κατὰ Περσῶν βασιλεὺς ὁ ἡμέτερος ἐξ-
 ὤρμησεν, οὐδὲ τότε τὸν ὑπερόπτην καὶ ἀλλαζόνα τοῦτον f. 130
 κατέλιπεν⁶¹ ἀμεθόδευτον, ἀλλὰ θεῶ μὲν καὶ παρθένῳ πόλιν
 καὶ παῖδας παρέθετο καὶ βασιλεία, τοῦτον δὴ τὸν θῆρα
 ὡσπερ τιθασσεύων πόλιν καὶ παῖδας καταπιστεύειν ἐδή-
 λου· χρηστὸς γὰρ ἀνὴρ οἰκονομεῖν ἐν κρίσει⁶² τὰ πράγμα-
 τα ἐπίσταται. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο καίπερ δυνάμενον αἰσχῦ-
 ναι καὶ δαίμονας τὴν τοῦ δράκοντος ἐκείνου κακίαν ποσῶς
 μετέβαλλεν. Ἄλλ' ὅτε, ὡς εἴρηται, τὴν ἐπὶ Πέρσας τοῦ
 εὐσεβοῦς βασιλέως ἔμαθεν ἐκστρατεῖαν, ὅτε τὸν εὐεργέτην
 καὶ πατέρα, ὡς ἔλεγέ τε καὶ ἔγραφεν, ἐκδημήσαντα ἔγνω
 τῆς πόλεως, εὐθύς συναγωγαὶ βαρβάρων ἐθνῶν — μᾶλλον
 δὲ θηρίων εἰπεῖν οἰκειότερον — κατασκευαὶ ὄπλων καὶ
 ἐλεπόλεων καὶ τῶν διὰ θαλάσσης ὑπηρετούντων ξύλων
 πρὸς τὸν διέκπλουν, καὶ πᾶς ἐπενοεῖτο τρόπος· καὶ μη-
 χαναὶ ἐτεκταίνοντο, ὥστε τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ, ἣν ἡ παρθέ-
 νος τετείχηκεν, γενέσθαι τῷ θηρὶ δορυάλωτον. Καὶ ταῦτα
 μὲν ἐκεῖνος διενοεῖτο καὶ ἔπραττεν, καὶ πᾶν συνῆγε τὸ ὑπ'
 αὐτοῦ ταττόμενον βαρβαρικὸν στράτευμα. Γῆν τε ἐπλήρου
 καὶ θάλασσαν, καὶ πᾶς ἐπενοεῖτο ἐθνῶν τρόπος πολεμικός.

7. Herakleios beauftragt seinen Statthalter Bonos mit der Stadtverteidigung und fleht den Herrgott an⁶³.

Ταῦτα ἀκηκῶς⁶⁴ ὁ πιστότατος βασιλεὺς γράφων ἐ-
 στρατῆγαι πρὸς πόνους διανιστῶν καὶ ἀσφάλειαν πάντας
 ἐξαιρέτως δὲ τὸν τῶν δημοσίων πραγμάτων φύλακα (Βό-
 νος⁶⁵ δὲ ἦν οὗτος ὁ παρὰ πᾶσι βοώμενος), καὶ πάντων ἐ- f. 131
 ποιεῖτο δι' αὐτοῦ τὴν δέουσαν ἐπιμέλειαν. Τὰς δὲ χεῖρας

⁶⁰ Vorlage: XI = S. 302, 9-27, Übersetzung: S. 15-16.

⁶¹ κατέλειπεν P.

⁶² Ps. 111, 5.

⁶³ Vorlage: XII = S. 302, 28-40. Übersetzung: S. 16-17.

⁶⁴ ἀκηκῶς P.

⁶⁵ Über Bonos siehe PERTUSI, *Giorgio di Pisidia* (vgl. Prolegomena, Anm. 8), S. 170-171.

άνίσχων εἰς τὸν οὐρανὸν ἐβόα πρὸς κύριον· «Δέσποτα παντεπόπτα⁶⁶ καὶ γνῶστα, σὺ ἐπίστασαι, ὡς σοὶ καὶ τῇ ἀσπόρως τεκούσῃ σε τέκνα παρέθεμην καὶ πόλιν καὶ λαὸν τὸν ταύτης οἰκῆτορα· ἔδοξα δὲ καὶ τὸν βάρβαρον τὸν ἀνήμερον θῆρα τὸν Χαγάνον μεταχειρίζεσθαι καὶ τὴν εἰρήνην σπένδων, καὶ αὐτῷ τῷ⁶⁷ δοκεῖν παρεθέμην τὰ πράγματα, ἵνα κὰν οὕτως τὸ ἅπληστον αὐτοῦ νικήσω τῆς προαιρέσεως. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως ὠφέλησά τι. Ὅρᾳς γάρ, ὅσα κατὰ λαοῦ καὶ πόλεως τῆς σε μόνον θεὸν ἐπισταμένης καὶ τῷ σῷ πεποιθότος ὀνόματι⁶⁸ διανοεῖται. Σὺ οὖν δέσποτα τῶν ἀπάντων, ᾧ καὶ τὴν ψυχὴν ἀνεθέμην καὶ τὴν ζωὴν καὶ τέκνα, ἅπερ μοι δέδωκας, καὶ πόλιν, ἣν μοι πεπίστευκας, τὴν σὴν παρακαταθήκην φύλαξον⁶⁹ ἄτρωτον.»

8. In Konstantinopel baten die Kinder des Kaisers und die Einwohner mit dem Patriarchen Sergios um himmlische Hilfe⁷⁰.

Ταῦτα μὲν καὶ τὰ τοιαῦτα βασιλεὺς ὁ μέγας θεῷ ἐντυγχάνων ἱκετεύεν ἐλκόμενός τε καὶ ἀνθελκόμενος καὶ ταῖς φροντίσι καὶ ταῖς βουλαῖς μεριζόμενος⁷¹. Τὰ δὲ τοῦτου τέκνα ἐν τῷ κατὰ τὰ βασιλεία εὐκτηρίῳ τῆς θεομήτορος τὴν παιδικὴν ἀκακίαν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς καθαρότητα ἀνθ' ἱκετηρίας προύβαλον βοῶντα σὺν δάκρυσιν· «Δέσποινα, δέσποινα παντοδύναμε, σοὶ καὶ πόλιν τὴν σὴν καὶ ἡμᾶς τοὺς σοὺς οἰκέτας νηπίους, ὡς ὄρᾳς, ὄντας πατὴρ ὁ ἡμέτερος ἐπίστευσε καὶ παρέθετο αὐτὸς κατὰ τῶν διασπώντων τοῦ υἱοῦ σου ποιμνῆς τὰ πρόβατα⁷² ἐξορμήσας. Ῥῦσαι τοίνυν πάντας ἡμᾶς ἐκ τοῦ προσερπύζοντος ἡμῖν σκολίου δράκοντος⁷³.» Ἄλλὰ καὶ ἡ πόλις πᾶσα παννύ-

f. 131^v

⁶⁶ Vgl. II Macc. 9, 5.

⁶⁷ αὐτὸν τὸ P.

⁶⁸ Vgl. (?) Jer. 10, 25.

⁶⁹ Vgl. II Macc. 3, 15 und (?) Lev. 5, 21-23.

⁷⁰ Vorlage: XIII = S. 303, 5-32. Übersetzung: S. 17-18.

⁷¹ Vgl. (?) GEORG. Pis., B. A. 263-264.

⁷² Vgl. (?) Joh. 10, 11-15.

⁷³ Vgl. Apoc. 12, 7-10.

χους⁷⁴ δεήσεις σὺν δάκρυσιν πρὸς θεὸν ἀνέπεμπεν. Ὁ δὲ γε καθ' ἡμᾶς Ἡσαΐας ὁ ἱεράρχης ὁ τίμιος ἅπαν, ὅσον ἐν ἱερεῦσιν τελεῖ καὶ ὅσον ἐν κλήρῳ καὶ μονάδι βίῳ καὶ μιγάδι, πᾶσαν ἡλικίαν καὶ πᾶν γένος μέχρι νηπίου καὶ γέροντος ἀθροίζων εἰς ἓν θαρρεῖν παρήνει καὶ μὴ ἐκλύσεσθαι τούτοις ὀπλίζων τοῖς ῥήμασιν· «Δεῦτε ἀδελφοί, προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς⁷⁵. Τοῦ γὰρ κυρίου ὁ πόλεμος⁷⁶, οὐκ ἔστι τὸ σῶζεσθαι ἐν πλήθει⁷⁷. βασιλεὺς γὰρ οὐ σῶζεται διὰ πολλὴν δύναμιν, οὐδὲ πόλις φυλάσσεται, ἐὰν μὴ ταύτην φυλάξῃ κύριος⁷⁸. Οὗτοι οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἐν ἄρμασι καὶ ἵπποις καὶ βαρεῖ στρατῷ καθ' ἡμῶν ἐπίστανται· ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι κυρίου θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα⁷⁹. Κύριος γὰρ αὐτὸς πολεμήσει ὑπὲρ ἡμῶν⁸⁰, καὶ ἡ παρθένος καὶ θεοτόκος ὑπέρμαχος⁸¹ ἔσται τῆσδε τῆς πόλεως, εἶπερ ἐπ' αὐτοὺς καρδίᾳ πλήρει καὶ ψυχῇ θελούσῃ⁸² προσδράμωμεν.» Τούτοις τοῖς λόγοις παιδοτριβῶν τὴν πόλιν ὁ ἱεράρχης νύκτα τε καὶ ἡμέραν ἀκατάπαυστον ἐποιεῖτο τὴν δέησιν.

9. Bonos folgte den brieflichen Anweisungen des Kaisers in Bezug auf die Verteidigungsanstalten⁸³.

Ἄλλ' οὐδὲ ὁ τῶν βασιλείων φύλαξ τῶν δεόντων ἡμέλει, ἀλλὰ πᾶσαν ἐπίνοιαν ἀνθρωπίνης ἡρτημένην δυνάμεώς τε f. 132 καὶ ἐνεργείας ἔπραττε τε καὶ ἐνεδείκνυτο ἀγρόπνῳ ὁμματι πάντα περισκοπῶν. Τεῖχη γὰρ ὠχύρου καὶ πάντα τὰ πρὸς

⁷⁴ Vgl. (?) Luc. 6, 12.

⁷⁵ προσκυνήσωμεν — ἡμᾶς: Ps. 94, 6.

⁷⁶ Sam. I 17, 47; vgl. Iudith 9, 7.

⁷⁷ Ps. 32, 16; Macc. I 3, 19.

⁷⁸ Ps. 126, 1.

⁷⁹ Ps. 19, 8; vgl. Sam. I 17, 45.

⁸⁰ Ex. 14, 14.

⁸¹ Hymnus Acathistus, Præmium II, 1 (ed. TRYPANIS, vgl. Prolegomena, Anm. 18).

⁸² II Macc. 1, 3; Dan. 3, 41.

⁸³ Vorlage: der Großteil von XIV = S. 303, 33-35 und 303, 40-304, 4. Übersetzung: S. 18.

πολεμικήν παράταξιν ἐξήρτυεν. Πρὸς τοῦτο γὰρ ὁ τοῦ βασιλέως φόβος παρώτρυνε, καὶ γράμμασιν ἀπὼν ὁ τοῦ θεοῦ θεράπων καὶ βασιλεὺς ἐστρατήγει παρορμῶν πρὸς τὰ δέοντα τὸν ἑαυτοῦ φύλακα.

10. Der Patriarch zierte die westlichen Stadttore mit Marienbildnissen⁸⁴.

Πάσαις μὲν οὖν ταῖς πρὸς δύσιν⁸⁵ πύλαις τῆς πόλεως, ὅθεν καὶ τὸ τοῦ σκότους⁸⁶ γέννημα παρεκάθητο, οἶον ἥλιον ἀπλανέστατον ταῖς ἀκτίσι τὸ σκότος διώκοντα τοὺς τῆς παρθένου ἱεροῦς τύπους ἐν εἰκόσιν ἐνέγραψε φερούσης ἐν ἀγκάλαις τὸν κύριον μόνον οὐχὶ βοῶν νοερᾶ τῇ φωνῇ τοῖς τῶν βαρβάρων πλήθεσι καὶ τοῖς ἐκείνους ἄγουσι δαίμοσι· «Πρὸς τούτους ὑμῖν, ᾧ ἔθνη ἀλλόφυλα καὶ φύλα δαιμόνια, ὁ πᾶς ἐξήρτυται πόλεμος. Ἄπαν τοίνυν ὑμῶν τὸ θράσος καὶ τὰ φρυάγματα γυνῆ ἢ θεοτόκος αὐτῇ μόνῳ διώξει κελύσματι μήτηρ· ὑπάρχουσα τοῦ τὸν Φαραῶ πανστρατι ἐν Ἐρυθρᾷ Θαλάσσει βυθίσαντος⁸⁷ καὶ τὸ πᾶν δαιμόνιον φύλον δείξαντος ἀδρανὲς καὶ ἀνίσχυρον.» Καὶ ταῦτα ὁ ἱεράρχης σὺν τῷ φύλακι ἔδρων καὶ ἔλεγον. Καὶ τὴν θεοτόκον πάντες ἰκέτευον φυλάξαι πόλιν ἀπόρθητον τῆς Χριστιανῶν ὀφθαλμὸν ὑπάρχουσαν πίστεως.

11. Der Patriarch und die Einwohner erbaten nach der Umzingelung der Stadt Marias Obhut⁸⁸.

f. 132^v Τὰ δὲ πολέμια ἐρχόμενα περιεκύκλωσαν τὴν πόλιν ἐξ ἀνατολῶν ἐκ δυσμῶν ἐκ θαλάσσης καὶ βορρᾶ, καὶ ποιητικῶς εἰπεῖν Σκύλλαν μὲν ἐνθεν ἐκεῖθεν δὲ Χάρυβδιν⁸⁹ τὰ ἐνάλια κακὰ ἐκάλεσέ τις τὰ ὀρώμενα. Ἡ δὲ πόλις ταῦτα

⁸⁴ Vorlage: XV (das Ende des Kapitels ausgenommen) = S. 304, 4-15. Übersetzung: S. 18-19.

⁸⁵ δούσεσιν P.

⁸⁶ Vgl. (?) *Iob* 38, 17-19.

⁸⁷ Vgl. *Ex.* 14, 15-31.

⁸⁸ Vorlage: XVI (das Ende des Kapitels ausgenommen) = S. 304, 17-29. Übersetzung: S. 19.

⁸⁹ GEORG. PIS., *B. A.* 204-205.

ὀρώσα ἐβόα πρὸς τὴν παρθένον σὺν δάκρυσιν· «Σῶσον, ὦ δέσποινα, σῶσον· ἀπολλύμεθα⁹⁰. Μὴ σιγήσης, μηδὲ καταπραύνης. Ἴδου γὰρ οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἴσχυσαν καθ' ἡμῶν λέγοντες· Ἐδεύτε καὶ ἐξολοθρεύσωμεν αὐτούς καὶ οὐ μὴ μνησθῆ αὐτῶν ἔτι <τὸ ὄνομα>. Ἐβουλεύσα<ν>το γὰρ ἐν ὁμονοίᾳ ἐπὶ τὸ αὐτὸ Μωᾶβ καὶ οἱ Ἀγαρηνοὶ Γεβὰλ καὶ Ἀμμὼν καὶ Ἀμαλῆκ καὶ πάντες ἀλλόφυλοι· καὶ Ἀσουρ δὲ μετ' αὐτῶν παρεγένετο.» Ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ, δέσποινα, ὡς τροχὸν καὶ καλάμην, ἠνίκα πῦρ διαφλέγει δρυμὸν⁹¹, μὴ ποτε εἴπωσιν· Ὁὐκ ἔστι σωτηρία ἐν τῷ θεῷ αὐτῶν⁹². Καὶ ἡ μὲν πόλις ἐν τούτοις ἦν κατ' οἴκους καὶ δημοσίᾳ ἐν νυξί καὶ ἐν ἡμέραις ἰκετεύουσα καὶ στένουσα.

12. Die Verheerungen der beiden Feinde und die Prozession mit dem "acheiropoietos" Christusbild⁹³.

Ὁ δὲ ἐξ ἀνατολῶν βάρβαρος ὁ τῆ γείτοιν Χαλκηδόνι παμπληθεὶ προσκαθήμενος πρῶτος ἀπήρξατο πυρπολεῖν τὰ ἀντικρὺ τοῦ ἄστεως θυσιαστήρια, βασιλείους οἴκους καὶ ἰδιωτικὰ καταγῶγια. Εὐθὺς δὲ τοῦτον ἰδὼν καὶ ὁ ἐκ δύσεως καὶ ζηλώσας, καὶ ὡσπερ ἀλλήλους ἀνταμειβόμενοι καὶ ἀλλήλους ἀντεπιδείκνυσθαι σπουδῆν πᾶσαν ποιούμενοι ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὰ ἔξω τειχῶν, καὶ εἰς γῆν ἐβεβήλωσαν⁹⁴ τὰ θεοῦ κατοικητήρια πάντα οἶκον βασίλειον καὶ ἰδιωτικόν. Καὶ Μωσῆς μὲν, ἠνίκα ἰ τὸν Ἰσραὴλ κατὰ τοῦ f. 133 Ἀμαλῆκ πρὸς πόλεμον ἔταπτεν, τὰς χεῖρας πρὸς οὐρανὸν ἐξεπέτασε τὸν σταυρὸν προτυπῶν. Ὁ δὲ καθ' ἡμᾶς Μωσῆς τοῦ μονογενοῦς θεοῦ τὸν τύπον, ὃν καὶ δαίμονες φρίττουσι⁹⁵ (φασὶ δὲ τοῦτον ἀχειροποίητον)⁹⁶, ἀθώοις ἄρας

⁹⁰ Matth. 8, 25.

⁹¹ ἐβουλεύσαντο — δρυμὸν: vgl. Ps. 82, 6-15.

⁹² Ps. 3, 3.

⁹³ Vorlage: der Großteil von XVII = S. 304, 31-37 und 304, 40-305, 11. Übersetzung: S. 19-20.

⁹⁴ ἐνεπύρισαν — ἐβεβήλωσαν: Ps. 73, 7.

⁹⁵ Iac. 2, 19.

⁹⁶ Über das hier erwähnte acheiropoietos Christusbild siehe VAN DIETEN, *Patriarchen von Konstantinopel* (vgl. Prolegomena, Anm. 14), S. 174-178. Es gab zwei solche Bilder. Das eine trug Herakleios mit sich in den persischen

χερσίν⁹⁷ (οὐ γὰρ ἐδεῖτο τοῦ ὑπερείδοντος ὄλον δὲ ἑαυτὸν σταυρώσας κόσμῳ)⁹⁸ ὡσπερ ὄπλον ἀκαταμάχητον διὰ παντὸς τοῦ τείχους τῆς πόλεως διῆλθε σὺν δάκρυσι τοῦτον παραδεικνὺς ταῖς ἀερίοις τοῦ σκότους δυνάμεσι καὶ ταῖς ἐκ δύσεως τοῦ βαρβάρου φάλαγξι «ἐξεγέρθητι, κύριε» ψάλλων «καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν, καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ προσώπου τῆς σῆς πόλεως, ἢ τὸ ὄνομά⁹⁹ σου ἐπικέκληται».

13. Die weiteren Geschehnisse am ersten Tage der Belagerung (an einem Dienstag, am 29. Juli)¹⁰⁰.

Πρώτη δὲ ἦν αὕτη ἡμέρα τῆς ἐκ δυσμῶν τῶν ἐθνῶν παρουσίας, καθ' ἣν ταῦτα ἐπράττοντο, τρίτη δὲ ἦν τῆς ἐβδομάδος ἡμέρα. Καὶ ὁ μὲν ἱεράρχης, ὡσπερ εἴρηται, κλήρου ἔχων τὸ ἐγκριτὸν προάγον τε καὶ ἐπόμενον τὰ τεῖχη διήρχετο. Ὁ δὲ γε φύλαξ τῶν βασιλέως πραγμάτων τὸ στρατιωτικὸν καὶ τοῦ λαοῦ ὅσον ἐπίλεκτον πρὸς ἀντιπαράταξιν ἠϋτρέπιζε καθὰ Γεδεῶν ἐκεῖνος ἐν ὀλίγοις λογάσι πρὸς μυριάδας ἀντιταττόμενος¹⁰¹. Ἐπέστη δὲ οἷα σφηκῶν¹⁰² σμήνη τὰ βάρβαρα ἔθνη ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης¹⁰³ τὴν γῆν ἅπασαν σὺν τοῖς ὅπλοις πληρώσαντα· οὐπω γὰρ τῷ βαρβάρῳ τὸ κατὰ θάλατταν ἠϋτρέπιστο μάχιμον. Ἦν δὲ τὸ ἰ κατὰ γῆν αὐτοῦ στρατόπεδον θέαμα φρικωδέστατον, καὶ τὸ ἰδεῖν μόνον ἐξίστη διάνοιαν· καθ' ἓνα γὰρ στρατιώτην ἡμέτερον ἑκατὸν καὶ πλείους οἱ βάρβαροι ὑπῆρχον

f. 133v

Feldzug. Das andere führte Sergios in der konstantinopolitanischen Prozession. — Vgl. übrigens GEORG. PIS., B. A. 370-373.

⁹⁷ Vgl. (?) Ps. 25, 6.

⁹⁸ Ad Gal. 6, 14. Was die Nebeneinanderstellung des Sergios und des Moses betrifft, siehe Ex. 17, 8-13.

⁹⁹ ἐξεγέρθητι — ὄνομα: vgl. Ps. 67, 2-5; Num. 10, 34.

¹⁰⁰ Vorlage: erste Hälfte von XVIII = S. 305, 13-28. Übersetzung: S. 20-21.

¹⁰¹ Vgl. Judices 7.

¹⁰² Vgl. (?) Sap. 12, 8.

¹⁰³ Längs der Stadtmauern zwischen dem Marmarameer und dem Goldenen Horn stand das Landheer des Awarenkagans.

πάντες ἐνδεδυμένοι θώραξι, πάντες περικεφαλίσαι¹⁰⁴ καὶ πᾶν πολεμιστήριον ὄργανον φέροντες, οἷς ἐξ ἀνατολῶν προσβαλὼν ὁ ἥλιος καὶ ταῖς ἀκτίσι περιαυγάζων τὸν σίδηρον φοβρωτέρους μὲν ἐκείνους ἐδείκνυε. Τοὺς δὲ ὄρωντας πάντας ἐτάραττεν¹⁰⁵· καὶ τότε μὲν ὡσπερ τὴν ἰδίαν πληθὺν καὶ ἰσχὺν ἐπιδείξαι θελήσας ὁ βάρβαρος νυκτὶ εἰς τὸ στρατόπεδον ἐχώρησε.

14. Am zweiten Tag schickte der friedensbereite Kaiserssohn (und Mitkaiser) dem Sturmdächer zurechtmachenden Awarerheer Lebensmittel¹⁰⁶.

Τῇ δὲ ὑστεραία ἠτοίμαζε τὰ πρὸς πόλεμον ἅπαντα χελωνῶν οὕτω λεγομένων ἅπαν πληρῶν τὸ μεταίχμιον· ἀλλ' οὐδὲ τότε τὸ εἶναι κύων ἀναιδῆς¹⁰⁷ καὶ λίχνος ἀπέσχετο, τροφᾶς δὲ ἦτει παρὰ τῆς πόλεως, ἃς καὶ δέδωκε βασιλικῶς ὁ βασιλέως υἱὸς ταῦτα δηλώσας πρὸς τὸν κύνα τὸν βάρβαρον· « Ἐγὼ καὶ μισούμενος ἀγαπῶ, καὶ πολεμούμενος πρὸς εἰρήνην προτρέπομαι¹⁰⁸. Οὕτω με θεὸς ὁ ἐμὸς καὶ πατὴρ ἐπαίδευσεν εὐσεβέστατος». Ὁ δὲ καὶ τὰς τροφᾶς κομισάμενος καὶ τοὺς βασιλέως λόγους δεξάμενος ἔμενε κύων καθὰ καὶ τὸ πρότερον λυττῶν καὶ περιυλακτῶν καὶ τὰ κυνὸς ἐνδεικνύμενος.

15. Am dritten Tag half die Heilige Jungfrau den Verteidigern überall, besonders aber bei ihrer Kirche in dem Vorort "Pege"¹⁰⁹.

Τρίτη δὲ ἦκεν ἡμέρα, καὶ καθάπερ χάλαζα¹¹⁰ σὺν κεραυνοῖς ἐπέστη πᾶσι τοῖς τείχεσιν αὐτοβοεῖ πάντα καὶ τα- f. 134
στρέφειν οἰόμενος. Ἄλλ' ἡ παρθένος καὶ δέσποινα καὶ

¹⁰⁴ Vgl. *Sam.* I 17, 5.

¹⁰⁵ Vgl. *Ps.* 63, 9.

¹⁰⁶ Vorlage: zweite Hälfte von XVIII = S. 305, 28-36. Übersetzung: S. 21.

¹⁰⁷ *Is.* 56, 11.

¹⁰⁸ Vgl. *Ps.* 119, 7.

¹⁰⁹ Vorlage: XIX = S. 305, 37-306, 12. Übersetzung: S. 21-22.

¹¹⁰ Vgl. (?) *GEORG. Pis.*, *In Bonum patricium* 52 (ed. PERTUSI, vgl. Prolegomena, Anm. 8).

πάντα ισχύουσα τῆς ἰδίας αὐτὸν¹¹¹ ἐν πείρᾳ καθιστῶσα δυνάμεως ἀρραβῶνας αὐτῷ τῆς ὅσον οὕτω μενούσης τὸν ἀλιτήριον παρέσχετο πτώσεως. Συχνὸν γὰρ ἀριθμὸν τῶν παρ' ἐκείνῳ τῷ κυνὶ μαχίμων λοχῆσασα ἀοράτως παρ' ἐν<α> τῶν πρὸ τοῦ τείχους θείων ναῶν αὐτῆς, ἐν ᾧ πῆγη ἰαμάτων ὑπάρχουσα οὕτω καὶ καλεῖσθαι τὸν τόπον πεποιήκεν¹¹², καὶ τούτους χερσὶ στρατιωτῶν Χριστιανῶν κατασφάξασα εἰς τὴν γῆν κατήγαγε τοῦ βαρβάρου τὸ φρύαγμα, καὶ ἅπαν αὐτοῦ τὸ στρατιωτικὸν ἐξενεύρισε, κἄν κρύπτειν ἔδοξε τότε τὸν φόβον ὁ δαίλαιος. Δέδωκε δὲ θάρσος τοῖς ἡμετέροις καὶ δύναμιν πείρᾳ μαθοῦσί τε καὶ πιστεύσασιν, ὅτι ὄντως ἡ θεοτόκος ὑπὲρ πόλεως τῆς ἰδίας ζηλοῖ καὶ ἀγωνίζεται. Ἐξῆς γὰρ λοιπὸν διὰ πάσης ἡμέρας συμπλοκαὶ κατὰ τόπον διάφοροι καὶ βελῶν ἀφέσεις καὶ βολαὶ χερμάδων λίθων δι' ὄλου τοῦ τείχους ἐγίνοντο καὶ πανταχοῦ παρῆν ἡ παρθένος νικῶσα νίκην ἀκαταγώνιστον δέος μὲν καὶ φόβον τοῖς πολεμίοις ἐμβάλλουσα ἰσχὺν δὲ καὶ θάρσος τοῖς ἰδίοις δούλοις παρέχουσα ἀπαθὲς δὲ φυλάττουσα τὸ ὑπήκοον. Τρίτη ταύτη ἡμέρα τῆς τῶν βαρβάρων παρουσίας, ἠνίκα ταῦτα ἐπράττοντο.

16. Am vierten Tage wurden Katapulte und Belagerungstürme vorbereitet¹¹³.

f. 134^v Κατὰ δὲ τὴν τετάρτην ἡμέραν τὰς ἐλεπόλεις ἤρξατο καθιστᾶν ὁ ἐμβρόντητος, καὶ πύργων ξυλίνων ἢ κατασκευὰς ἐτεκταίνετο. Ὅτι δὲ τούτοις ἢ τούτων σύμπηξις ῥάστη καὶ σύντομος πλήθει¹¹⁴ δὲ βαρβάρων ταῦτα ἐργαζομένων καὶ τῷ¹¹⁵ τὴν ὕλην ἔχειν εὐπόριστον, ἦν τε ἐφ' ἀμαξῶν ἄγων,

¹¹¹ αὐτῶν P.

¹¹² R. JANIN, *La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin*, Première Partie: *Le siège de Constantinople et le Patriarcat Oecuménique*, Tome III: *Les églises et les monastères* (= *Publications de l'Institut français d'études byzantines*), 2. Aufl., Paris, 1969, p. 223-228

¹¹³ Vorlage: erste Hälfte von XX (die letzte Zeile ausgenommen) = S. 308, 13-18. Übersetzung: S. 22.

¹¹⁴ πλήθη P.

¹¹⁵ τὸ P.

ὄτε ἐλήλυθε, καὶ ἦν, ἐξ ὧν κατέστρεψεν οἴκων, εὐχερῶς συνεκόμισεν. Ἄλλὰ θεὸς ἐγέλα τοῦτον καὶ ἐμυκτήριζε¹¹⁶.

17. Am fünften Tag besuchte eine byzantinische Friedensdelegation den Awarikhagan erfolglos¹¹⁷.

Πέμπτης δὲ οὔσης ἡμέρας στέλλει πρὸς αὐτὸν ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς ὁ νεώτατος βασιλεὺς ἔχων τῆς βούλης συλλήπτορας τὸν ἱεράρχην καὶ τὸν φύλακα δῶρα καὶ πρέσβεις πρὸς εἰρήνην ἀθις τὸν τύραννον προκαλούμενος. Οἱ δὲ σταλέντες ἐπανεληλύθεσαν ἄπρακτοι τὰ μὲν δῶρα δόντες, κὰν μὴ ἠβούλοντο, ταῦτα δὲ λέγοντες οἱ ἀπεσταλμένοι ὑποστρέψαντες· «Πρωτέα¹¹⁸ τινὰ χερσαῖον τεθεάμεθα δαίμονα ἐν ἀνθρωπείῳ¹¹⁹ τῷ σχήματι ἢ Σαλμωνέα ἄλλον ἐκ βύρσης βροντᾶν¹²⁰ οἰόμενον¹²¹. Φεῦ τῆς ἀκαθαρσίας τοῦ σώματος, φεῦ τῶν σχημάτων, ὧν ἐωράκαμεν, καὶ τῶν λόγων, ὧν ἀκηκόαμεν· οὓς καὶ εἰπεῖν ὑμῖν αἰσχρὴ καὶ γέλωσ σαφής. Ταῦτα ὁ ἀλάστωρ οὗτος καὶ μιὰρὸς πρὸς ἡμᾶς ἐφθέγγετο τύραννος· Ἐμὴ ἀπατάτω ὑμᾶς ὁ θεὸς ὑμῶν, ἐφ' ᾧ πεποιθήσατε λέγοντες, οὐ μὴ παραδοθῆ ἡ πόλις εἰς χεῖρας ἐμοῦ καὶ λαοῦ τοῦ συνόντος μοι¹²². Πάντως αὔριον ταύτην καταλήψομαι καὶ ταύτην ἀοίκητον θήσομαι. Τοῖς οἰκοῦσι δὲ τὸ ζῆν φιλανθρώπως χαρίσομαι, καὶ ἄδειαν δίδωμι γυμνοὺς ἐκ ταύτης ἐξελεῖν, ἓνα ἰ δὲ χιτῶνα διὰ τὴν φύσιν ἐκάστω φιλοτιμήσομαι. Κελεύω δὲ καὶ τῷ Σαρβάρᾳ τῷ Πέρσῃ σὺν τοῖς αὐτοῦ ἐκστρατεύμασι, μηδὲν εἰς ὑμᾶς θλίβον ἐνδείξῃται. Ἐξέλθετε¹²³ τοῖνυν, κα-

¹¹⁶ Ps. 2, 4-5; vgl. noch 36, 13 und 58, 9.

¹¹⁷ Vorlage: erste Hälfte von XX (die letzten Zeilen ausgenommen) und XXI = S. 306, 20-23 und 306, 26-307, 7. Übersetzung: S. 22-23.

¹¹⁸ Proteus der Mythologie war ein Meergott; er verwandelte sich in die verschiedensten Gestalten. Er symbolisiert hier die unzuverlässige Wankelmütigkeit des Awarikhagans.

¹¹⁹ ἀνθρωπεῖα P.

¹²⁰ Vgl. (?) GEORG. PIS., B. A. 89.

¹²¹ Salmeoneus der Mythologie spielte sich als Zeus auf. Er ahmte den Donner mit dem Getöse beleedeter Kessel nach. Er symbolisiert hier die hochtönige Großtuerei des Nomadenherrschers.

¹²² Μη — μοι: Is. 37, 10.

¹²³ ἐξέλθατε P.

θάπερ ἔφην, εὐθέως τῆς πόλεως. "Ἐτερον δέ τι φιλό-
 άνθρωπον παρ' ἐμοῦ μὴ ἐλπίζετε". Ταῦτα μὲν ἐκεῖνος εἶπε
 καὶ προσηπειλήσε μείζονα, προσέθηκε δὲ ὅτι 'εἰ μὴ θάπτον
 ἐξέλθετε, πλῆθος Περσῶν συμμαχοῦν μοι αὖριον πρὸ τοῦ
 τείχους τῆς πόλεως ὄψεσθε'. Καί γε σὺν ἀληθείᾳ Πέρσας
 ἡμεῖς αὐτοὶ τεθεάμεθα σταλέντας παρὰ τοῦ Σαρβάραζ καὶ
 δῶρα κομίσαντας τῷ Χαγάνῳ· οὓς καὶ συνθήκας θέσθαι
 ἠκούσαμεν, ὥστε σταλῆναι τὰ τούτων μονόξυλα καὶ ἐν
 αὐτοῖς Περσικὸν στρατὸν ἐκ Καλχηδόνας περᾶσαι τὴν
 θάλασσαν.»

18. Das inbrünstige Flehen der Häupter der Kaiserstadt um Hilfe und das Fiasko des persischen Hilfstruppentransportes¹²⁴.

Ταῦτα μὲν τὰ τῶν πρέσβων ῥήματα. Στρατὸν δὲ παρὰ
 Περσῶν ἐζήτει ὁ βάρβαρος οὐχ ὅτι συμάχων ἐδεῖτο (γῆ τε
 καὶ θάλασσα τῶν ὑπ' ἐκείνῳ ἀγρίων ἐθνῶν ἐπέπληστο),
 ἀλλ' ἵνα τὴν πρὸς Πέρσας σύμφωνον αὐτοῦ καθ' ἡμῶν δεί-
 ξη ὁμόνοιαν. Ταύτη τοιγαροῦν τῇ νυκτὶ ἐστάλησαν τὰ
 μονόξυλα πρὸς Πέρσας, καὶ Σκλάβων πλῆθος δι' αὐτῶν ἐξ-
 ἐπλευσεν εἰς τὸ κομίσαι¹²⁵ τὸν ἐκ Περσῶν συμμαχικὸν
 στρατὸν. Βασιλεὺς τοίνυν ὁ νέος καὶ ἱεράρχης καὶ ὁ
 βασιλείων φύλαξ τοὺς τῶν πρέσβων λόγους ἀκούσαντες
 εἰς οὐρανὸν τὰς χεῖρας ἅμα πᾶσιν ἄραντες «δέσποτα τῶν
 πάντων», ἔλεγον, «ὁ τοῖς ὑπερηφάνοις ἀντιταττόμενος τα-
 πεινοῖς δὲ μᾶλλον διδοὺς χάριν¹²⁶, οὗ τὸ κράτος ἀνεί-
 καστον καὶ ἡ ἐξουσία (διὸ καὶ τὰ σύμπαντα δοῦλα σά¹²⁷
 καὶ ὅτι οὐδὲν ἀλάθητον ἐνώπιόν σου), ἀκουσον τοὺς λό-
 γους τοῦ σκολιοῦ τούτου δράκοντος, οὓς ἀπέστειλεν ὄνει-
 δίζων σε¹²⁸ τὸν πάντων δεσπότην. Οὐ γὰρ ἐπὶ τόξοις ἐλπίζο-
 μεν οἱ δοῦλοι σου, οὐδὲ ῥομφαίαν ἔχομεν εἰς τὸ σώ-

f. 135v

¹²⁴ Vorlage: XXII, XXIII und Anfang von XXIV = S. 307, 8-308, 2. Übersetzung: S. 23-25.

¹²⁵ κομῆσαι P.

¹²⁶ I Petr. 5, 5.

¹²⁷ Vgl. Esth. 4, 17b-c.

¹²⁸ ἀκουσον — σε: II Reg. 19, 16; Is. 37, 17.

ζεσθαι¹²⁹ ἀλλά σε πύργον¹³⁰ ἰσχύος ἀπὸ προσώπου ἐχθρῶν. Σὺ τοίνυν, παντοκράτορ καὶ παντοδύναμε, ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβείμ καὶ βλέπων ἀβύσσους κάτιδε ἐκ θρόνου¹³¹ ἀγίου σου ἐπὶ ἐθνῶν πλήθη μὴ γινωσκόντων σε¹³², ἄπερ ἡμᾶς ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν περιεκύκλωσαν. Οὐκ ἀδυνατεῖ σοι γὰρ τὸ σῶζειν ἐν πολλοῖς ἢ ἐν ὀλίγοις¹³³, ἐπειδὴ πάρεστί σοι τῇ θελήσει τὸ δύνασθαι. Διὸ καὶ κράτει βραχιόνός σου τίς ἀντιστήσεται¹³⁴; Μὴ δῶς τὸ σκῆπτρον τῆς δόξης σου¹³⁵ ἀνθρώποις, οἳ τὸ ὄνομά σου οὐκ ἐπικέκληνται. Ἴδου γὰρ συνέθεντο οἱ ὑπεναντίοι Ῥαασῶν οὗτος καὶ ὁ τοῦ Ῥομελίου παῖς¹³⁶ ἐξᾶραι σκῆνωμα δόξης σου καὶ φράξαι στόμα αἰνούντων σε¹³⁷. Συλληφθήτωσαν, δέσποτα, ἐν διαβουλίῳ οἷς διαλογίζονται, ὅτι ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ¹³⁸ ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός¹³⁹ λαός σου. Τίς ἐπάταξε μόνῳ τῷ βουλήματι, δέσποτα, Ζαρὲ τὸν Αἰθίοπα σὺν χιλίαις χιλιάσι κατὰ Ἀσά ποτε βασιλέως f. 136 στρατεύσαντα¹⁴⁰; Τίς κατέβαλεν ἔθνη πολέμια, ὧν τὸ πλῆθος ἀναρίθμητον, ἠνίκα πρὸς σε τὰς χεῖρας Ἴωσαφὰτ ἐξεπέτασεν ἀνθρωπίνης ἐστερημένος δυνάμεως¹⁴¹; Σὺ καὶ νῦν, παντοδύναμε, ῥύσαι πόλιν καὶ λαὸν σὺν κεκληρωμένον ὄνοματι¹⁴², μήποτε εἴπωσι τὰ βάρβαρα ταύτη ἔθνη· Ἐστὶν ὁ θεὸς αὐτῶν¹⁴³; Ἀλλὰ γνώτωσαν ἀληθῶς, ὅτι σὺ εἶ θεὸς μόνος ὁ ἐν ἰσχύϊ ἀμέτρητος καὶ αὐτοὶ ὅτι ἀνθρωποὶ

¹²⁹ Ps. 43, 7; vgl. Sam. I 17, 47.

¹³⁰ Vgl. GEORG. Pis., B. A. 239 und (?) Ps. 17, 2-3, weiterthin Ps. 45, 2.

¹³¹ καθήμενος — θρόνου: Daniel 54-55; Is. 37, 16-17; II Reg. 19, 15-16.

¹³² Ps. 78, 6.

¹³³ II Par. 14, 10; I Macc. 3, 18; Job 42, 2.

¹³⁴ Vgl. Dan. 4, 35; Esth. 4, 17c.

¹³⁵ Esth. 4, 17q.

¹³⁶ Vgl. Is. 7, 1-7.

¹³⁷ Esth. 4, 17o; Iud. 9, 8; Ps. 25, 8; vgl. Ex. 25, 9.

¹³⁸ ἀσεβῆν P.

¹³⁹ Ps. 9, 23.

¹⁴⁰ στρατεύσαντος P. Vgl. II Par. 14, 8-11.

¹⁴¹ II Par. 20, 1-30.

¹⁴² Vgl. (?) Esth. 4, 17h, o; Gen. 48, 16; Deut. 28, 10; Sir. 36, 11.

¹⁴³ Ps. 113, 10; vgl. (?) Ier. 2, 6.

είσιν¹⁴⁴.» Ταῦτα μὲν ὁ νέος βασιλεὺς σὺν ἱεράρχῃ καὶ τῷ πιστοτάτῳ φύλακι σὺν δάκρυσιν ἐν ἐκτενεῖα προσήυχοντο. Θεὸς δὲ τὴν τῶν Περσῶν πρὸς τὸν κύνα διάβασιν ἀπεκώλυσεν ἔνεδρα θέμενος καὶ πατάξας ἐνίους, ὧν οἱ τύραννοι πρὸς ἀλλήλους ἀπέστελλον¹⁴⁵.

19. Der 6., 7. und 8. Tag der Belagerung und die Vorbereitung der Einbäume der Slawen in den Gewässern des Goldenen Hornes¹⁴⁶.

f. 136v Τῇ οὖν ἕκτη καὶ ἐβδόμη καὶ ὀγδὴ ἡμέρα ἀκροβολισμοῖς καὶ τοπικαῖς ἐφόδοις τοῦ πολεμεῖν οὐκ ἐπαύσαντο. Ἔργον δὲ ἦν αὐτῷ τῷ Χαγάνῳ πόνῳ πολλῷ σπουδαζόμενον τὸ διὰ μὲν γῆς τὰς τῆς τειχομαχίας μηχανὰς παραστήσαι καὶ τὰς ἐλεπόλεις κατὰ τῶν πύργων ὀπλίσαι τῆς πόλεως κατὰ θάλασσαν δὲ ἐξαρτῦσαι¹⁴⁷ τὰ μονόξυλα, ὥστε καθ' ἓνα καιρὸν καὶ τὴν αὐτὴν ὥραν τὸν χερσαῖον ἄμα καὶ τὸν θαλάττιον κινήσαι καθ' ἡμῶν πόλεμον. Ἦδη γὰρ φθάσας τὸν τοῦ Κέρατος κόλπον ἐπλήρωσε μονοξύλων στρατὸν ἐπιφερομένων ἐξ ἀλλοφύλων ἐθνῶν, ὡς τὰ τοῦ οὐρανοῦ ἄστρα (ὡς δοκεῖν χέρσον | εἶναι τὸν πάν<τα> κόλπον μέχρι Βλαχερνῶν)¹⁴⁸, ὡς εὐχερῆ τὸν τόπον πρὸς ἐπίβασιν κατὰ τῆς πόλεως λογισάμενος. Ἦγνόει δὲ ὁ ἀλιτήριος, ὅπερ ὕστερον τῇ πείρᾳ μεμάθηκεν, ὅτι φύλακα ἀκαταμάχητον ἢ πόλις αὐτῇ τὸν ἐν Βλαχέρναις ἅγιον οἶκον τῆς θεομήτορος¹⁴⁹ κέκτηται.

¹⁴⁴ Ps. 9, 21.

¹⁴⁵ Das *Chronicon Paschale* (Bd. I., S. 722-724, rec. L. DINDORF) spricht nur von persischen Gesandten, die den Khagan besuchten und dann von den Byzantinern gefangengenommen wurden.

¹⁴⁶ Vorlage: die Mitte von XXIV = S. 308, 2-12. Übersetzung: S. 25-26.

¹⁴⁷ ἐξαρτῆσαι P.

¹⁴⁸ Über den Stadtteil Blachernai siehe JANIN, *Constantinople byzantine* (vgl. Anm. 53), S. 57-58, 283-286.

¹⁴⁹ Über die Marienkirche in Blachernai siehe JANIN, *Les églises* (vgl. Anm. 112), S. 161-171.

20. Awaren und Perser zeigten sich einander an den beiden Seiten der Meerenge¹⁵⁰.

Ἐν ὄσῳ δὲ τὸν κατὰ γῆν καὶ θάλατταν ὁ μεμνηὼς ἐξήρτυε πόλεμον λαβῶν, ὅσον εἶχεν ἐν ἱππεύσιν ἐπίλεκτον θωρακηφόροις¹⁵¹, ἐν τοῖς ἀντιπέρα πόλεως ἀνά τὸν πόντον γέγονε μέρεσι τῷ Περσικῷ στρατῷ καὶ τῷ Σαρβάραι ἀντεπιδεικνυμένῳ ἐπιδεικνύμενος. Κάκεινος δὲ πάλιν ἀντικρὺ τὰ ὅμοια ἔπραττεν ἅπαν ὀπλιτῶν ἱπέων τὸ κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη πλήσας παραθαλάσσιον. Καὶ ὁ μὲν ἐξ Ἀσίας οὗτος δὲ ἐξ Εὐρώπης καθάπερ θῆρες ἄγριοι ὠρμώντο κατὰ τῆς πόλεως ἔτοιμον θήραμα ταύτην ἔχειν νομίζοντες.

21. Der heftige Kampf am neunten Tag zog sich in die Nacht hinein¹⁵².

Τῇ ἐνάτῃ δὲ ἡμέρᾳ μέγιστος κατὰ γῆν δι' ὅλου τοῦ τείχους συνερράγη πόλεμος, ὥστε πλήθος φθαρῆναι πολεμίων· καὶ πάντων ἡμῶν ἐπ' ὄψεσι τοὺς νεκροὺς αὐτῶν σύρεσθαι ἐποίει. Καὶ τραυματῖαι δὲ τῶν ἡμετέρων γεγόνασιν ἔνιοι ἄνωθεν. Οὐδὲ γὰρ ἡ νύξ ἐπιγενομένη τὸν πόλεμον ἔπαυσεν, ἀλλὰ πάννουχον ἔσχεν ἀμφοτέρωθεν τὸν κάματον. Καὶ πανταχῆ ἐκ περισσοῦ ἐκράτει τῶν πολεμίων τὰ ἡμέτερα.

22. Am zehnten Tag begann der Generalangriff gleichzeitig zu Wasser und zu Lande¹⁵³.

Ὅτε δὲ ἡ δεκάτη κατέλαβε, πέμπτη δὲ ἦν τῆς ἑβδομάδος ἡμέρα, ὁ ὀλέθριος κύων τὸν κατὰ γῆν ἰ ἅμα καὶ θάλασσαν ὑφ' ἑνᾶ καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν κατὰ τῆς πόλεως κινήθηκε πόλεμος. Καὶ ἦν ἰδεῖν φρικτὸν θέαμα. Κατὰ πᾶν μὲν τὸ τεῖχος καὶ πᾶσαν τὴν θάλασσαν ἀλαλαγμὸς πολὺς καὶ κέλαδος ἐνυάλιος ἐξηκούετο· αἱ τε γὰρ σάλπιγγες τὸ

¹⁵⁰ Vorlage: das Ende von XXIV = S. 308, 15-21. Übersetzung: S. 26.

¹⁵¹ θωρακηφόρους P.

¹⁵² Vorlage: der Anfang von XXV = S. 308, 22-28. Übersetzung: S. 26.

¹⁵³ Vorlage: der Mitte von XXV und XXXII = S. 308, 29-30 und 310, 40-311, 13. Übersetzung: S. 26 und 30-31.

πολεμικὸν πανταχόθεν ἐσήμαινον, καὶ βοῆς καὶ κραυγῆς ἢ πᾶσα πόλις ἐπεπλήρωτο κύκλῳ. Καθ' ὅλου δὲ τοῦ τείχους τὰς ἀφειτηρίους μηχανὰς ὑφ' ἑν ἐργάζεσθαι παρεσκεύασε κίνημα καὶ βελῶν ἀφέσεις ἐκπέμπεσθαι καὶ πᾶν, ὅτι περὶ πρὸς τὸν κατὰ πόλεως ἐπινενόηται πόλεμον. Ἐν δὲ τῷ κόλπῳ τοῦ Κέρατος Σκλάβων καὶ λοιπῶν ἀγρίων ἐθνῶν, ἅπερ κατήγαγε, πληρώσας μονόξυλα καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς ὀπλίτας βαρβάρους εἰς πλῆθος φερομένους ἀμέτρητον τῆς κατὰ τῆς πόλεως ἐρεσίας σὺν ἀλαλαγμῷ μεγάλῳ ποιήσας ἀπάρξασθαι, ἐπειράτο καὶ ἐφαντάζετο διὰ μὲν τῶν πολεμούντων εἰς γῆν τὰ τεῖχη καταβάλλειν τῆς πόλεως διὰ δὲ τῶν ναυμαχούντων ἐν τῷ κόλπῳ εὐχερῆ τὴν κατ' αὐτῆς ἔχειν ἐπίβασιν. Πανταχόθεν δὲ θεὸς καὶ ἡ προστατεύουσα ἡμῶν δέσποινα θεοτόκος ἀπράκτους καὶ κενὰς τὰς ἐλπίδας¹⁵⁴ αὐτοῦ ἀπέδειξε.

23. Der letzte Tag der Belagerung erbrachte die größten Wunder der Menschenliebe von Gott¹⁵⁵.

f. 137^v Τίς ἐξειπεῖν ἰσχύσει τοῦ θεοῦ τὰ τότε θαυμάσια¹⁵⁶, τίς δὲ τῆς παρθένου τὴν δύναμιν διηγῆσασθαι; Ταύτην κλητὴν ἀγίαν ἡμέραν ὁ καλῶν οὐκ ἂν ἀμάρτοι ἔχουσιν πλεῖστα καὶ μεγάλα τῆς τοῦ θεοῦ περὶ ἡμᾶς φιλανθρωπίας¹⁵⁷ | μυστήρια καὶ πάντα ἡμῖν τῆς ἐκ θεοῦ σωτηρίας τὰ τέρατα δείξασα<v>.

24. Die Belagerung fielen massenweise besonders vor der Marienkirche in Blachernai, wo die Einbäume der Slawenflotte untergingen¹⁵⁸.

Τοσοῦτον γὰρ πλῆθος νεκρῶν καθ' ἕκαστον τόπον τοῦ τείχους ἐκ τῶν ὑπεναντίων καὶ οὕτω διαπαντὸς ἔπιπτε τὸ

¹⁵⁴ *Sir.* 34, 1; vgl. (?) *Ps.* 2, 1.

¹⁵⁵ Vorlage: weitere Partie von XXV = S. 308, 31-36. Übersetzung: S. 26.

¹⁵⁶ Vgl. (?) *Ex.* 3, 20.

¹⁵⁷ Vgl. *ad Tit.* 3, 4.

¹⁵⁸ Vorlage: das Ende von XXXII und XXXIII = S. 311, 13-40. Übersetzung: S. 31-32.

πολεμικόν, ὡς μηκέτι τοὺς βαρβάρους ἰσχύειν λοιπὸν εὐρίσκειν καὶ κατακαίειν τοὺς πίπτοντας. Κατὰ δὲ τὸν ἐν θαλάσῃ γενόμενον πόλεμον αὐτανδρα τὰ μονοξύλα αὐτῶν πρὸ¹⁵⁹ τοῦ ἐν Βλαχέρναις θείου ναοῦ αὐτῆς ἢ θεοτόκος ἐβύθισεν¹⁶⁰, ὡς πάντα τὸν κόλπον ἐκείνον ἐκ τῶν νεκρῶν σωμάτων καὶ τῶν κενῶν μονοξύλων τῶν εἰκῆ φερομένων καὶ τῶν μάτην περιπλεόντων, εἰ μὴ φορτικὸν εἰπεῖν, ἀβρόχως πεζεύεσθαι. Δέδεικται δὲ φανερώς, ὡς ἡ παρθένος μόνη τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἠγώνισται καὶ τὴν νίκην νενίκηκεν, ἐξ ὧν οἱ κατὰ θάλασσαν ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀγωνιζόμενοι σκάφεισιν ἐκ μόνης τῆς ὄρμης τοῦ πλήθους τῶν ὑπεναντίων ἐτράπησαν καὶ μικροῦ δεῖν πρύμναν ἐκρούσαντο καὶ δεδώκασιν παρ' ὀλίγον τοῖς ἐχθροῖς εὐχερῆ τὴν ἐπίβασιν, εἰ μὴ ἡ παρθένος προφθάσασα τὴν ἰδίαν ἰσχύν τε καὶ δύναμιν¹⁶¹ ἐγείρασα, οὐ καθάπερ Μωσῆς¹⁶² ῥάβδῳ¹⁶³ τὸ Ἐρυθραῖον¹⁶⁴ διέστησε Πέλαγος τὸν Ἰσραὴλ διασῶσας (εἶτα αὐθις ἐπέκλυσε Φαραῶ καὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν¹⁶⁵ αὐτοῦ), ἀλλὰ νεύματι καὶ βουλήματι ἄρδην πάντας τοὺς βαρβάρους αὐτοῖς πλωτῆρσι καὶ σκεύεσιν ἔρριπεν¹⁶⁶ εἰς θάλασσαν καὶ | f. 138
πόντῳ ἀπέπνιξε¹⁶⁷. Τινὲς δὲ φασιν, ὡς οὐ φόβῳ τῶν ὑπεναντίων πρὸς ὑποχώρησιν οἱ ἡμέτεροι ἐξέκλιναν, ἀλλ' ἡ παρθένος αὐτῆ δεῖξαι τὴν οἰκονομίαν βουλευθεῖσα τοῦ πράγματος τὴν ὑποχώρησιν τοῖς ἡμετέροις ἐνέβαλεν, ὥστε τοὺς βαρβάρους κατ' αὐτὸν τὸν θεῖον ναὸν αὐτῆς¹⁶⁸ (τὸν ὄρμον ἡμῶν τὸν σωτήριον καὶ τὸν λιμένα τὸν εὐδιον τὸν ἐν Βλαχέρναις λέγω ναὸν) ἀναβρασμῶ καὶ κλύδωνι τούτους κατεπόντισε· καὶ ἦν ἰδεῖν τὸ μέγα ἐκεῖνο καὶ ἐξαισίον θαῦμα, ἅπαντα μὲν τὸν κόλπον ὑπὸ νεκρῶν σωμάτων καὶ μονοξύλων κενῶν χερσωθέντα καὶ περιρρεόμενον αἵμασιν,

¹⁵⁹ πρὸς P.

¹⁶⁰ Vgl. GEORG. PIS., B. A. 456.

¹⁶¹ Vgl. II Petri 2, 11; Apoc. 7, 12.

¹⁶² Μωσῆς P.

¹⁶³ Vgl. Ex. 14, 16.

¹⁶⁴ Vgl. Ex. 15, 4; Deut. 11, 4.

¹⁶⁵ Vgl. Ex. 14, 28.

¹⁶⁶ ῥίψασα P.

¹⁶⁷ ἀποπνίξασα P.

¹⁶⁸ Vgl. GEORG. PIS., B. A. 444-445.

ὀλίγους δὲ τῶν βαρβάρων, οὓς συμβέβηκε τῇ πρὸς ἄρκτον γῆ πλησιάζοντας τὸν κατὰ θάλασσαν διαδρᾶναι ὀλέθριον θάνατον ἐμπειρία τοῦ νήχεσθαι, καὶ αὐτοὺς μηδενὸς διώκοντος ἐν τοῖς ὄρεσι φεύγοντας¹⁶⁹.

25. Die Niedergeschlagenheit des Khagans und der kühne Ausbruch der Mut fassenden Byzantiner¹⁷⁰.

Ἄλιτῆριος τύραννος ἐφ' ὕψους ἰστάμενος σὺν ὀπλίταις καὶ τῆς οἰκείας αὐτόπτης γενόμενος¹⁷¹ πτώσεως μετ' αἰσχύνης, ἥς αὐτὸν ἡ παρθένος ἐνέπλησεν, ἀντίστρεψε κενὸς χερσὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ στήθος τύπτων πρὸς τὸ ἔξω τοῦ¹⁷² τείχους αὐτοῦ ἰστάμενον στρατόπεδον. Πολλαὶ δὲ διεληλύθασιν ἡμέραι, ἐν αἷς τοὺς ἐν τῷ λάκκῳ νεκροὺς βαρβάρους ἀνελέσθαι σὺν κόπῳ ἴσχυσαν πολλῶ οἱ ἡμέτεροι καὶ συναγαγεῖν εἰς καῦσιν τὰ ἐκείνων μονόξυλα. Ὅτε δὲ οἱ ἐν τῷ ἰ χερσαίῳ τείχει πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀνταγωνιζόμενοι λαοὶ ἡμέτεροι τὸν κατὰ θάλασσαν τῶν βαρβάρων εὐηγγελίσθησαν ὄλεθρον¹⁷³, ἔτι γε μὴν καὶ πλήθος κεφαλῶν ἐν δόρασιν ἐθεάσαντο, ὧν κατ' ὀλίγον ἐκόμιζον οἱ ἡμέτεροι τοῦτο τοῦ μεγάλου Βόνου κελεύσαντος, τότε δὴ τότε θεία δυνάμει θαρρήσαντες οἱ τῆς πόλεως καὶ τῇ ἰσχύϊ τῆς παρθένου φραζάμενοι τὰς πύλας τῶν τειχῶν ἀναπετάσαντες σὺν βοῇ καὶ ἀλαλαγμῷ πολλῷ καὶ παρρησία ὁμόσει¹⁷⁴ κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν μηχανῶν αὐτῶν ἐξέδραμον. Τοσαύτη περιέσχε χαρὰ καὶ δύναμις τὸ ἡμέτερον, τοὺς δὲ βαρβάρους δειλία καὶ τῆς ἐλπίδος ἀπόγνωσις, ὡς καὶ παῖδας καὶ γυναῖα κατ' ἐκείνων ὀρμήσαντας εἰς αὐτὸ γενέσθαι τῶν ἐχθρῶν τὸ στρατόπεδον· καὶ ἦν ὄραν ἓνα χιλίους διώκοντα¹⁷⁵ καὶ δύο μυριάδας μετακι-

¹⁶⁹ Vgl. *Matth.* 24, 16.

¹⁷⁰ Vorlage: XXXIV und die erste Hälfte von XXXV = S. 312, 1-27. Übersetzung: S. 32-33.

¹⁷¹ Vgl. *Luc.* 1, 2.

¹⁷² τοῦ ἔξω P.

¹⁷³ Vgl. (?) *Aporc.* 14, 6-8.

¹⁷⁴ ὁμῶσαι P.

¹⁷⁵ διώκοντας P.

νοῦντας¹⁷⁶ κατὰ τὸ πάλαι ὑπὸ Μωσέως λεγόμενον. Τοιαύτην ἢ θεοτόκος καὶ παρθένος καὶ δέσποινα ἰσχὺν τοῖς ἀνισχύροις καὶ δύναμιν τοῖς ἀδυνάτοις θελήματι μόνῳ δεδώρηται. Αὐτὴ δὲ δηλαδὴ τὸ ἐμπρησθῆναι τὰς μηχανὰς τῶν ἐχθρῶν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων τότε ἢ θεομήτωρ ἐκώλυσε μείζον ἐθέλουσα δεῖξαι τῆς ἰδίας περὶ ἡμᾶς ἀγαθότητος τὸ γνώρισμα. Τὸν γὰρ φύλακα αὖθις παρόντα καὶ πάντα τῇ σπουδῇ διερχόμενον ἐξήγειρε¹⁷⁷ κωλύειν τῶν ἡμετέρων τὴν ἔξοδον, ἀνακαλεῖσθαι δὲ καὶ τὸν ἔξω τοῦ τείχους συρρεῦσαντα ὄμιλον, — οὐκ ἀνακλητικῇ τοῦτο ποιούμενος σάλπιγγι, ἀλλὰ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ χερσὶ τε καὶ λόγοις πρὸς ὑποστροφὴν εὐλογον καὶ ἀσφαλῆ πάντας ἐκκαλούμενος. f. 139

26. Als die Feinde ihre Belagerungsinstrumente in Brand steckten, lobpriesen die Häupter von Konstantinopel Gottes Macht¹⁷⁸.

Ἡ δὲ παρθένος καὶ θεοτόκος ἐνήργει τοῦτο καὶ ἐπραττεν αὐτόχειρας τοὺς βαρβάρους γενέσθαι τῶν ἰδίων μηχανῶν ἐμπρηστὰς. Δηλώσει δὲ τοῦτο προῖὼν ὁ λόγος. Ἦνίκα γὰρ ἔδν ὁ ἥλιος καὶ νύξ ἐπεγένετο, τὰς χελώνας, τοὺς τριβόλους, τὰς ἐλεπόλεις, τοὺς πύργους τοὺς ἐκ ξύλων καὶ πάσας τὰς μηχανὰς καὶ πᾶν ἀφετήριον ὄργανον, ἅπερ ἦσαν ἐφ' ἀμαξῶν κομίσαντες ἢ καὶ ἐνταῦθα κατασκευάσαντες, πυρσοὺς δι' ὅλου τοῦ τείχους ἀνάψαντες κατέφλεξαν πάντα, ὥστε δι' ὅλης μὲν τῆς νυκτὸς ἅπαντα τὸν ἀέρα τὸν πρὸς δύσιν τῆς πόλεως τῇ πυρᾷ καταλάμπεσθαι, τὰ δὲ πλεῖστα μέρη διαυγαζούσης ἡμέρας καπνοῦ πλήρη γενόμενα μηδὲ τὴν πόλιν ὄραν ἡμῖν συχωρεῖν μήτε μὴν αὐτὴν τὴν θάλασσαν. Ὁ δὲ γε ἱεράρχης καὶ ὁ σοφώτατος στρατηγὸς φύλαξ καὶ ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς συγκλήτου ἐστῶτες πρὸ τῆς πύλης, ἦν χρυσοῦν καλοῦμεν¹⁷⁹ ἀπὸ τοῦ πράγματος, καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸν καπνὸν τῶν βαρ-

¹⁷⁶ Deut. 32, 30.

¹⁷⁷ ἐξήγειρε fehlt in P.

¹⁷⁸ Vorlage: die zweite Hälfte von XXXV = S. 312, 28-313, 3. Übersetzung: S. 33.

¹⁷⁹ Über das Goldene Tor von Konstantinopel siehe JANIN, *Constantinople Byzantine* (vgl. Anm. 53), S. 269-273.

βαρικῶν ὀργάνων θεώμενοι τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν ἀνα-
τείνοντες ἐβόων¹⁸⁰ εὐχαριστήρια δάκρυα προχέοντες τῶν
ὀφθαλμῶν· «Ἡ δεξιὰ σου, κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχύϊ, ἡ
δεξιὰ σου χεῖρ, κύριε, ἔθραυσεν ἐχθροὺς¹⁸¹ καὶ .....

27. In Chalkedon erkannten die Perser die Aus-
sichtslosigkeit der Weiterführung des Krieges gegen die
göttliche Gewalt¹⁸².

f. 140v | ἀπελάσασα ταῦτα, ὡς εἰκὸς, λογιζόμενον τὸν Πέρσην·
«Εἰ ἔθνη οὕτως ἰσχυρὰ καὶ ψάμμῳ παρεικαζόμενα¹⁸³ τοῖς
τῆς πόλεως τείχεσι ἐπὶ τοσαύταις ἡμέραις προσεγγίζοντα,
τῇ δὲ πρὸς θαλάσσης γῆ ἀμάχῳ προσψάυσαντα οὐδὲν κατὰ
τῆσδε τῆς πόλεως πράξει ἐξίσχυσαν, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἀπώ-
λοντο, τί λοιπὸν ἐγὼ μάτην τῇ θαλάσση ἔφεδρος παρακά-
θημαι κενὰς ἐμαυτῷ ἐλπίδας¹⁸⁴ ὑποτιθέμενος; Δῆλόν ἐστιν
ὅτι δύναμις τις θεῖα καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον ταύτην τὴν πόλιν
φυλάττει καὶ διεφυλάξεν ἄτρωτον καὶ οὐκ ἔσται οὐδεὶς ὁ
κακῶσαι ταύτην δυνάμενος». Ταῦτα λέγοντα τὸν Ὀλο-
φέρνην ἐκείνον εἰκὸς ὑποχωρῆσαι θαυμάζοντα. Ποιεῖ γὰρ
καὶ βαρβάρους ἐλπίδων ἀπόγνωσις λογίζεσθαι τὴν ἀκατα-
μάχητον τοῦ θεοῦ δύναμιν. Τοῦτο γὰρ πεπόνθασι καὶ
Αἰγύπτιοι τῆς θείας ἐν θαλάσση πειραθέντες δυνάμεως
«φύγωμεν» λέγοντες «φύγωμεν, ὅτι κύριος πολεμεῖ τοὺς
Αἰγυπτίους ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ»¹⁸⁵.

¹⁸⁰ ἐβόουν P.

¹⁸¹ Ex. 15, 6.

¹⁸² Vorlage: XXXIX (den Anfang ausgenommen) = S. 314, 5-18.
Übersetzung: S. 35-36.

¹⁸³ Vgl. Gen. 32, 13; Apoc. 20, 8; GEORG. PIS., B. A. 174.

¹⁸⁴ Sir. 34, 1; vgl. (?) Ps. 2, 1.

¹⁸⁵ Ex. 14, 25.

28. Die Prophezeiung vom Verderben des Israel angreifenden Gog bezieht sich auf die Belagerung der Kaiserstadt, die das "wahre Israel" ist¹⁸⁶.

Γῆν Ἰσραὴλ τήνδε τὴν πόλιν εἰκὸς νοεῖν, ἐν ἣ θεὸς καὶ ἡ παρθένος εὐσεβῶς καὶ ὀρθοδόξως δοξάζονται καὶ πάσης εὐσεβείας τελοῦνται μυστήρια¹⁸⁷. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἀληθῶς Ἰσραὴλ τὸ ἐν ἀληθίνῃ καρδίᾳ καὶ ψυχῇ θελούσῃ δοξάζειν¹⁸⁸ τὸν κύριον καὶ γῆν οἰκεῖν Ἰσραὴλ δόλον οὐκ ἔχουσαν τὸ ἐν παντὶ τόπῳ θυσίας τῷ θεῷ καθαρὰς καὶ ἀναμάκτους προσφέρεσθαι¹⁸⁹. Τί δὲ ἄλλο καὶ οὐχὶ τοῦτο ἡ πόλις ἢ αὕτη καθέστηκεν, ἦν ἅπασαν θυσιαστήριον ὁ κα- f. 141
λῶν τοῦ θεοῦ οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ πρέποντος ὄλην δι' ἄλλου βλέπων μίαν ἐκκλησίαν ὑπάρχουσαν θεῷ καὶ τῇ παρθένῳ δόξαν καὶ ὕμνους προσάγουσαν¹⁹⁰; Κατὰ ταύτης τοίνυν τῆς πόλεως ἦει¹⁹¹ Γὼγ¹⁹², ὃ ἐρμηνεύεται ἄθροισμα τῶν ἐθνῶν, ὧν καθ' ἡμῶν ὁ λυσιπώδης κύων κεκίνηκε λέγων· «Δεῦτε, ἀναβήσομεθα ἐπὶ γῆν ἀπερριμμένην καὶ ἤξομεν¹⁹³ ἐπὶ λαὸν ἡσυχάζοντα καὶ οἰκοῦντα ἐπ' εἰρήνης γῆν, ἐν ἣ οὐχ ὑπάρχει τείχος οὐδὲ μοχλοὶ καὶ θύραι οὐκ εἰσὶν αὐτοῖς, προνομεῦσαι προνομήν καὶ σκυλεῦσαι σκύλα αὐτῶν»¹⁹⁴. Ἀπερριμμένην γῆν καὶ ἀδέσποτον τὴν πόλιν ἐνόμισεν ὁ ἀνόητος μεμαθηκῶς τοῦ μεγάλου βασιλέως τὴν ἐξοδον, λαὸν δὲ ἡσυχάζοντα καὶ ἐπ' εἰρήνης οἰκοῦντα τὸν ταύτης οἰκήτορα ἀπειροπόλεμόν τινα καὶ ἀνανδρον τὸ Χριστιανῶν φύλον οἰόμενος. Ἦνίκα γὰρ ἐξ ἐφόδου ὁ κύων ὁ ἀναιδέστατος τοῖς Μακροῖς ἀδοκῆτως Τείχεσιν ἐπελθὼν ἔπραξεν ἃ ἔπραξεν, εἶπεν ὡς ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ·

¹⁸⁶ Vorlage: ein Teil von XLIV und XLV (die erste Zeile ausgenommen) = S. 316, 34-317, 3 und 317, 16-29. Übersetzung: S. 40-41.

¹⁸⁷ I ad Tim. 3, 16.

¹⁸⁸ Vgl. Macc. II 1, 3.

¹⁸⁹ Vgl. Hebr. 9, 7-14.

¹⁹⁰ Vgl. (?) Col. 3, 16 und ad Eph. 5, 19-20.

¹⁹¹ ἦει Ἰ(σρα)ήλ P.

¹⁹² Vgl. (?) Apoc. 20, 8.

¹⁹³ ἤξομεν P.

¹⁹⁴ ἀναβησόμεθα — αὐτῶν: Ez. 38, 11-12.

«Οὐκ ἔστι θεός¹⁹⁵, οὐδὲ τείχεσι τῆς παρθένου καὶ τῷ βρα-
 χίονι¹⁹⁶ τῆς θείας δυνάμεως ἡ πόλις φυλάττεται. Διὸ ἀνα-
 βήσομαι ἐπὶ τὸν ὄμφαλὸν τῆς γῆς καὶ προνομεύσω προ-
 νομῆν καὶ σκυλεύσω σκύλα¹⁹⁷ καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀνθιστά-
 μενος¹⁹⁸. Τὸ γὰρ ἄπληστον τοῦ βαρβάρου καὶ φιλοχρή-
 ματον ταῦτα τοῦτον διανοεῖσθαι πεποιήκεν.....

29. Für die Befreiung von dem Tod bzw. der Ge-
 fangenschaft schuldeten die Einwohner Gott und der
 Heiligen Jungfrau Danksagung und Wohltaten¹⁹⁹.

f. 142v

.....
 Ἰ ἐξήρπασε κύριος· καὶ τότε γνωσόμεθα τὰ μεγέθη, ὧν ἡμῖν
 ὁ θεὸς καὶ ἡ παρθένος ἀγαθῶν ἐδώρησατο. Ἡμεῖς μὲν γὰρ
 ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν ὅσον οὐπω προσεδοκοῦμεν ἱερεῖς καὶ
 ἄρχοντας καὶ λαὸν οὐπω²⁰⁰ τεθραμμένον, ὅσοι τὸν θάνατον
 ὡς εἰκὸς ἐκφυγεῖν ἠδυνήθησαν καὶ τὸ ζῆν ἐλεεινῶς ἀντι-
 ηλλάξαντο, χειροπέδαις σιδηραῖς δεδεμένους καὶ εἰς γῆν
 ἀπαγομένους ἄλλοφύλων ἐπὶ δουλείᾳ πικρᾷ καὶ ὀδυνηρᾷ
 τῇ ζωῇ, ἧς πολλῷ τιμιώτερός ἐστὶν ὁ θάνατος, γύναια δὲ
 καὶ τέκνα, τὰς μὲν ὑβριζόμενας αἰσχρῶς βαρβαρικῇ ἀσω-
 τεῖᾳ τῶν ὁμοζύγων ὁρώντων, τέκνα δὲ σφαζόμενα, ὅσα
 δουλεύειν ἐκ τῆς ἡλικίας οὐκ ἴσχυον, τὰ δὲ δουλεύειν δυ-
 νάμενα χερσὶν ἄλλοφύλων ἐπ' ὄψεσιν ἡμετέραις ἐλκόμενα,
 οὐ τί γένοιτ' ἂν ἐλεεινότερον θέαμα; Θεῖους τε ναοὺς καὶ
 βασιλεία καὶ πόλιν ἅπασαν καταγομένην εἰς ἔδαφος ἐπι-
 στρέφεσθαι τε καὶ καθορᾶν καὶ λογίζεσθαι. Εἴ γε κἂν
 τοῦτο συνεχωρήθημεν, οἷον μέγεθος πόλεως καὶ καλλονῆν
 κτισμάτων καὶ περιφάνειαν οἴκων ἐκ πλήθους ἀμαρτιῶν
 ἠφανίσσαμεν καὶ ὧν οἰκήτορες ὑπάρχειν οὐκ ἠξιώθημεν.
 Τούτων τοίνυν ἀπάντων ὑπὸ κυρίου λελυτρωμένοι τίνα

¹⁹⁵ Ps. 13, 1.

¹⁹⁶ Vgl. (?) Is. 52, 10 und 53, 1.

¹⁹⁷ Ez. 38, 11-12.

¹⁹⁸ Ps. 75, 8.

¹⁹⁹ Vorlage: XLIX (den Anfang ausgenommen) und L = S. 319, 3-26. Über-
 setzung: S. 44-45.

²⁰⁰ οὐτω P.

πρὸς εὐχαριστίαν ὑπὲρ ἡμῶν θεῷ καὶ τῇ παρθένω, ἀνθ' ὧν πεπόνθαμεν, προστησώμεθα; Τίνα πρὸς αἶνον καὶ δόξαν, ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς ἀναξίως ἠυεργετήθημεν, *προβαλλόμεθα*, ὅτι f. 143 εἰσήκουσε τῶν πενήτων ὁ κύριος καὶ τοὺς πεπεδημένους οὐκ ἐξουδένωσεν; Αἶνεσάτωσαν αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ, θάλασσα καὶ πάντα τὰ ἔρποντα ἐν αὐτῇ, ὅτι ἔσωσε κύριος ὁ θεὸς τὴν Σιών²⁰¹ καὶ τοὺς ταπεινοὺς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ παρεκάλεσεν. Καὶ ἡμεῖς δὲ, καθ' ὅσον ἔχει δυνάμεως ἕκαστος, μὴ ἄκαρποι φανῶμεν, μηδὲ ἀργοὶ²⁰² καὶ ἀκίνητοι πρὸς τὴν δι' ἔργων ἀγαθῶν δόξαν καὶ αἶνον τοῦ σώσαντος²⁰³.

30. Herakleios vernahm die Freudenbotschaft über die Befreiung seiner Residenzstadt andächtig²⁰⁴.

Τούτων δὲ οὕτω φιλανθρωπία θεοῦ τοῦ ἐλεήσαντος τῶν θαυμασίων εἰς ἡμᾶς γενομένων φασὶν οἱ ἐκ βασιλέως τοῦ πιστοῦ καὶ μεγάλου βασιλέως ἀποκρίσεις κομίζοντες, ὡς νύκτα τε καὶ ἡμέραν ὧτα καὶ ὀφθαλμοὺς ἀνεωγμένους εἶχε καὶ τὴν διάνοιαν, ἐσκόπει τε καὶ περιεσκόπει τὰς ὁδοὺς καὶ τὴν θάλασσαν, ἀκοίμητον ἔχων τὸ τῆς ψυχῆς φροντιστήριον καὶ ἄυπνον κεκτημένος τὸ τῆς μερίμνης κριτήριον, τίς αὐτῷ γένηται τῆς ἐκ θεοῦ σωτηρίας τῆσδε τῆς πόλεως ἄγγελος. Ὅτε δὲ, *καθὼς οἱ παρόντες ἔφασαν*, τὰ μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ²⁰⁵ οἱ διακομίσαντες κατ' ἐκείνην τὴν χώραν γεγόνασιν, δραμῶν εἰς τὸν τῆς παρθένου ναὸν, πρὶν πυθέσθαι τούτους, πρηνῆς πεσὼν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους²⁰⁶ ἀγαθῶν ὑπάρχειν διακόνους τοὺς παραγενομένους πρὸς αὐτὸν ἐξαιτούμενος, ἠνίκα δὲ τῆς εὐχῆς εὔρε τὴν ἀγγελίαν ἀκόλουθον, ἐπὶ γῆς αὐθις κλίνας γόνυ ἐπ' ὄψεσι στρατοῦ καὶ f. 143' τοῦ συνόντος λαοῦ θεῷ καὶ τῇ παρθένω σὺν δάκρυσιν ἠύχετο λέγων· «Εὐχαριστῶ σοι, θεὲ λόγε καὶ σῶτερ ἡμέ-

²⁰¹ Ps. 68, 34-36.

²⁰² II Petr. 1, 8; vgl. Iac. 2, 14 und 20; ad Tit. 3, 8.

²⁰³ Vgl. (?) Luc. 18, 42-43.

²⁰⁴ Vorlage: der Großteil von LI = S. 319, 27-320, 6. Übers.: S. 45-46.

²⁰⁵ Act. Apost. 2, 11.

²⁰⁶ Act. Apost. 22, 7.

τερε καὶ βασιλεῦ πάσης κτίσεως, ὅση²⁰⁷ τε ὄρατῆ καὶ ὅση ἄορατος²⁰⁸, καὶ σοι²⁰⁹, παρθένε δέσποινα καὶ θεοτόκε, ὅτι πόλιν, ἣν μοι πιστεῦσαι κατηξιώσατε, καὶ λαοὺς, οὓς ποιμαίνειν τετάχατε, μᾶλλον οὖν οὓς σὺν ἐμοὶ ποιμαίνετε, πάσης ἐπηρείας καὶ βλάβης διεφυλάξατε ἀμέτοχον²¹⁰, καὶ τοὺς αἰσθήτους καὶ ἀγρίους λύκους ὄλέσαντες ἀνεπίβατον ἐκ τούτων διετηρήσατε»²¹¹. Καὶ ταῦτα μὲν, ὡς αὐτὰ ἐδήλουν τὰ ἐκ βασιλείως γράμματα, βασιλεὺς ὁ δικαιοτάτος πέπραχέ τε καὶ εἴρηκεν.

31. Anflehnungen und Litaneien des Patriarchen in der Marienkirche von Blachernai²¹².

Ὁ δέ γε ἱεράρχης σὺν κλήρῳ παντὶ τῇ ἐνθέῳ ζέσει τοῦ πνεύματος καὶ τῇ τοῦ σώματος νεκρώσει ἀναιμάκτους θυσίας²¹³ ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τῆς θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις διηνεκῶς ἀνέφερε πρὸς δοξολογίαν καὶ εὐχαριστίαν πάντας προτρεπόμενος καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἀσφάλειαν λιτάς τε πανδήμους τὴν τῶν κακῶν θριαμβεύων ἀπαλλαγὴν, ἀπόρθητον αἰτῶν²¹⁴ τὴν πόλιν δι' αἰῶνος φυλάττεσθαι.

32. Der Prediger wendet sich am Ende, glückliche Zukunft hoffend, an den Propheten Isaias²¹⁵.

Ἄλλὰ μοι, Ἡσαΐα θεοειδέστατε, καθάπερ ἀρχομένῳ τοῦ λόγου τὴν σωτηρίαν προδιέγραψας τῆς πόλεως, οὕτω καὶ πέρατι σῶ ἐπισφράγισον τὰ λεγόμενα· τὴν τε πρὸς τὸν μέλλοντα χρόνον ἀπόρθητον καὶ ἀπολέμητον ταύτην ἔσεσθαι | εὐαγγέλισαι. Εἶπε καὶ ταύτη· «Τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν· ὑπερασπιῶ ὑπὲρ ταύτης τῆς πόλεως τοῦ σῶ-

f. 144

²⁰⁷ ὅσα P.

²⁰⁸ Vgl. GEORG. PIS., B. A. 519-521; ad Col. 1, 15-16.

²⁰⁹ σὺ P.

²¹⁰ Vgl. Ps. 22, 1.

²¹¹ Vgl. (?) Ioh. 10, 11-15.

²¹² Vorlage: die erste Hälfte von LII = S. 320, 10-15. Übersetzung: S. 46.

²¹³ Vgl. Is. 1, 11; ad Hebr. 9, 13-14.

²¹⁴ αἰτοῦντας P.

²¹⁵ Vorlage: die zweite Hälfte von LII = S. 320, 10-15. Übers.: S. 46-47.

σαι αὐτήν δι' ἐμὲ καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν παῖδά μου»²¹⁶. Δαβὶδ γὰρ καὶ ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς τῇ τε πρὸς τὸ θεῖον εὐσεβείᾳ καὶ τῇ πρὸς τοὺς ὑπηκόους πραότητι. Ἄλλὰ καὶ νίκαις αὐτὸν²¹⁷ καθὰ τὸν Δαβὶδ στεφανώσοι ὁ κύριος, παῖδά τε σὺν αὐτῷ βασιλεύοντα σόφον ἅμα καὶ εἰρηνικὸν κατὰ Σολομῶντα ποιήσειεν χαριζόμενος αὐτῷ καθὰ καὶ πατρὶ τὸ εὐσεβὲς καὶ ὀρθόδοξον. Αἶτει, προφήτα, θεόν, καὶ τὴν παρθένον ἰκέτευε, ἣν θεοτόκον ὡς ἀληθῶς ὑπάρχειν νοῶς ὀφθαλμοῖς προτεθέασαι καὶ τοῖς προφητικοῖς προεκήρυξας ῥήμασι²¹⁸, σῶσαι δι' αἰῶνος πόλιν τε καὶ λαὸν ἀμαρτάνοντας θεῷ δὲ καὶ τῇ παρθένῳ διαπαντὸς καταφεύγοντας,

33. Die zusätzliche Anflehung des Exzerptors²¹⁹.

καὶ ὄλην αὐτήν εἰς συμμαχίαν ἀναστήναι²²⁰ καὶ εἰς ἐκδίκησιν, καὶ τὴν δυναμένην παραλύειν τῶν ἐπηρεαζόντων ἡμῖν ἐχθρῶν ἀφιέναι ἐπικαλουμένους²²¹ λυτρουμένην μὲν καὶ αὐθις ἐκ δεινῶν περιστάσεων, βραβεύουσαν δὲ ἡμῖν παρὰ τοῦ αὐτῆς υἱοῦ καὶ θεοῦ πλείστα καὶ κάλλιστα παρ' ἐλπίδα δῶρά τε καὶ χαρίσματα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν προξενούσαν ἀπόλαυσιν, καὶ τῶν ἀπεράντων καὶ ἀκηράτων τρυφῶν τὴν μέθεξιν προμνηστεύουσαν. Ὡν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ταῖς αὐτῆς πρεσβείαις καὶ παρακλήσεσι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἰ καὶ σωτήρος ἡμῶν καὶ λύτρω τοῦ Ἰησοῦ

f. 144^v

²¹⁶ Is. 37, 34-35.

²¹⁷ αὐτῶν P.

²¹⁸ Vgl. Is. 7, 14.

²¹⁹ Übersetzung: <Oh Prophet, flehe die Heilige Jungfrau an>: möge sie im Krieg völlig unsere Helferin und Rächerin sein, möge sie uns vor den kränkenden Feinden fähig retten, möge sie uns, wenn wir sie ersuchen, befreien, indem sie uns von den üblen Umständen wiederum erlöst, uns von seinem Sohn und dem Herrn viele schöne ungehoffte Geschenke und Gunstbezeugungen erwirkt, überdies die Genießung des ewigen Glückes verschafft und die Beteiligung an den grenzenlosen reinen Vergnügen erbetet. Gäbe es nur eine Möglichkeit für uns alle durch die Intervention und Fürbitte der Heiligen Jungfrau, weiterhin mittels der Gunst, Menschenliebe und Erlösung unseres Herrn und Erlösers Jesus Christus die Ehre, der Ruhm, der Dank und die Anbetung jetzt und in alle Ewigkeit. Amen.

²²⁰ Vgl. Ps. 34, 2.

²²¹ συμμαχίαν — ἐπικαλουμένους, dieser Textteil befindet sich am Rand und ersetzt zwei gestrichene Zeilen.

Χριστοῦ, ᾧ πᾶσα πρέπει τιμὴ δόξα εὐχαριστία καὶ προσ-
κύνησις νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἄμην.

Résumé. Édition princeps, d'après le ms. Athos Pantokrator 26 (s. xi), de l'*Abbreviatio* (BHG 1078m) de l'homélie de Théodore le Syn-celle sur le siège de Constantinople par les Avars en 626 (BHG 1061). Le compilateur anonyme a souvent recopié littéralement cette homélie racontant les miracles de la Vierge, protectrice des chrétiens.